

**GAZİ BEDEN EĞİTİMİ
VE SPOR BİLİMLERİ
DERGİSİ**

**GAZI JOURNAL OF
PHYSICAL EDUCATION
AND SPORTS SCIENCES**

Cilt
Sayı
Ekim

**XVI
4
2011**

Volume
Issue
October

İÇİNDEKİLER

**SPORDA PSİKOSOSYAL
ALANLAR**

Fair Play: Etimolojik, Semantik ve
Tarihsel Bir Bakış

3 - 18
İbrahim YILDIRAN

d2 Dikkat Testinin Çocuk Sporcularda
Ölçüt Geçerliğinin Test Edilmesi: Pilot
Çalışma

19 - 29
Emine ÇAĞLAR
Murat BİLGE
Mustafa SÖĞÜT

**SPOR YÖNETİM
BİLİMLERİ**

Spor Turizminde Hizmet Kalitesinin
Değerlendirilmesi: Antalya'daki Futbol
Kampları Üzerine Bir Araştırma

31 - 39
H. Pınar SALAHOĞLU
Bülent GÜRBÜZ
A. Selman ÖZDEMİR
Suat KARAKÜÇÜK

Türk Toplumunun Boş Zaman
Değerlendirme Profili: Ankara İli Örneği

41 - 51
Bülent GÜRBÜZ
Fatih YENEL
A.Selman ÖZDEMİR
Beyza Merve AKGÜL
Suat KARAKÜÇÜK

CONTENTS

**PSYCHO – SOCIAL AREAS IN
SPORT**

Fair Play: An Etymological, Semantical and
Historical Aspect

The Criterion Validity of the d2 Test of
Attention in the Child Athletes: A Pilot
Study

**SPORTS MANAGEMENT
SCIENCES**

Evaluating the Service Quality in Sport
Tourism: A Research on Football Camps in
Antalya

Recreational Behaviours of Turkish Society:
A Sample of Ankara

FAIR PLAY: ETİMOLOJİK, SEMANTİK VE TARİHSEL BİR BAKIŞ

İbrahim YILDIRAN*

ÖZET

Bu çalışmada, insan erdem ve davranışının kurallar ötesi bir ölçütü olarak kabul edilen fair play kavramı, etimolojik (köken bilimsel) ve semantik (anlam bilimsel) gelişimi ile Antik, Orta ve Yakın Çağ sportif aktivitelerine yansıtış biçimleri bakımından değerlendirilmektedir. Fair play kavramında oyunu (play) tanımlayan İndo-Germen kökenli 'fair' sıfatı, başlangıçta sahip olduğu estetik içeriğini hiç kaybetmemiş, 14. yüzyıldan itibaren yüklenen etik anlamıyla zenginleşmiştir. 15. yüzyıl turnuva kurallarında geçen 'foule play' ifadesinden, kavramın önce zıddıyla ortaya çıktığı söylenebilir. 'Fair play' terkihi ile sporla ilişkili ilk kullanımı 17. yüzyılda görülürken, doğrudan spor diline girişi 18. yüzyılda gerçekleşmiştir. Kavramın kapsadığı davranış biçimlerinin sporda görünümü çok daha gerilere gitmektedir. Zira gerek Antik Çağ olimpiyat oyunlarında, gerekse Orta Çağ şövalye turnuvalarında fair play prensiplerini yansıtan davranışlara rastlanılmaktadır. Ancak, günümüz fair play prensiplerinin temellerinin 19. yüzyılda İngiltere'de atıldığı ve bu dönemin değişime uğrayan sosyo-kültürel yapısı ile doğrudan ilgili olduğu görülmektedir. Özellikle, Public Schools'larda uygulanan eğitim reformları, İngiliz soylularının yarışma ve bahis tutkuları, primogenitur yasası ve amatör kurallar, günümüz fair play anlayışının gelişmesi ve yayılmasında belirleyici bir rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Fair Play, Etimoloji, Semantik, Tarihsel Gelişim.

FAIR PLAY: AN ETYMOLOGICAL, SEMANTICAL AND HISTORICAL ASPECT

ABSTRACT

In this study, the concept of fair play, which is considered to be a criteria beyond the rules regulating human virtue and behavior, is examined in terms of its reflections on sports activities of antique, middle and modern ages as well as etymological and semantical development. It is seen that the adjective 'fair', describing the play in the concept of fair play, came from the Indo-Germanic origin and has always had its meaning 'aesthetic' even today. It is claimed that the concept first emerged as 'folue play', the sheer opposite of the concept itself, in the 15th century tournaments. The relationship of the concept with the sports was first seen in Shakespeare's plays in the 17th century. The use of the concept in sports environments first was in the 18th century. The behaviors related to the concept in sports environments date far back to earlier centuries, though. The behaviors reflecting fair play were seen both in Olympics of Antique Age and Medieval Knights Tournaments. However, the modern understanding of fair play occurred in the 19th century of England and the concept was mostly related to socio-cultural structure of the century. More specifically, educational reforms in Public Schools, English Royals' enthusiasm for betting and competition, the law of primogeniture, amateur rules has greatly contributed to the rise, development and dissemination of modern fair play, as it is known today.

Key Words: Fair Play, Etymology, Semantics, Historical Aspect.

Giriş

Fair play, toplumsal hayatın tüm alanlarındaki ilişkilerin düzeni ve düzeyiyle ilgili bir kavram olmasına rağmen, neredeyse tamamen –belki de artık daha çok orada arandığından- birlikte anıldığı sporla benzer bir tarihsel gelişim gösterir. Her ikisi de kavram olarak doğuşlarından önce var olagelen çok çeşitli insan eylem ve davranışlarını süreç içinde tek bir kelimeyle ifade edebilme kabiliyetini gösterdiler ve sürekli genişleyen kapsamlarıyla diğer dillerde anlam daralmasına uğramaksızın karşılanamadıklarından İngilizcedeki aktüel morfolojik yapılarıyla doğrudan ödünç alındılar: “Spor[t]” ve “Fair Play”. Böylelikle ilki eylemi, diğeri o eylemin ahlakını tanımlayan olgular olarak insan-spor ilişkisinin ayrıl(a)maz, iki parçası haline geldiler.

Bununla birlikte, paralel görünüm sergileyen etimolojik (köken bilimsel), semantik (anlam bilimsel) ve tarihsel süreçlerin incelenmesi konusunda her birine düşen pay literatürde oldukça orantısızdır.

Günümüzde spor kapsamında değerlendirilen ve birçoğu insanlığın tarih öncesi devirlerde biyolojik varlığın devamı için ürettiği ve zaman içinde askeri, dinsel, sosyal vb. pratiklerin bir parçası haline gelen çeşitli etkinliklerin spora evrilmiş süreçlerine spor tarihi

araştırmalarında sıklıkla değinilmiştir. ‘Spor’ kelimesinin etimolojisi ve anlamlanması süreci de, bir Orta Çağ kavramı olan ve “limanda olmak” anlamına gelen *‘de portu’*dan hareketle (Bkz. Ortega y Gasset, 2005), Orta Latince ve Fransızca üzerinden İngilizcede nihayet bulan *disportare>desport>to disport>sport* formuna dönüşüm çizgisinde ele alınmıştır.

Fair play kavramı ise gerek kelime kökeni ve anlam gelişimi, gerekse içerdiği davranışların geçmiş çağların sportif etkinliklerinde mevcudiyetleri ve varsa sergileniş biçim ve sıklıkları bakımından araştırmalarda henüz yeterince konu edinilmemiştir. Oysaki fair play kavram ve idealinin tarihsel süreç içerisindeki serüveni, modern sporun fair play kapsamındaki problemlerinin gerçekçi yaklaşımlarla değerlendirilebilmesi ve günümüzde açıkça artış gösteren sporda erdemsiz davranış eğilimlerinin nedenlerinin doğru anlaşılabilmesine katkı sağlayabilecek ilginç ipuçları verebilir niteliktedir. Dolayısıyla bu çalışmada, fair play kavramının etimolojik ve semantik gelişimi ile sporda fair play anlayışının geçmiş çağ sportif etkinliklerine yansısı, Antik Çağ olimpiyat oyunları ve Orta Çağ şövalye turnuvaları ile 19. yüzyıl İngiliz toplumsal yapısı ve sporunda aranmakta; kurallara uyma, fırsat eşitliğine riayet, rakibe ve hakem otoritesine saygı gibi fair play ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Fair Play Kavramına Etimolojik ve Semantik Bakış

İngilizce *‘fair play’* kavramında oyunu (play) tanımlayan ve güzel, insafli, temiz, dürüst, namuslu, adil, iyi, uygun, doğru vb. anlamları içeren *‘fair’* sıfatı, aslında İndo-Germen kökenlidir. Sözcüğün, 4. yüzyıldan itibaren belgelenebilen en eski Germen yazı dili Gotçadaki önceli *‘fagr’s’*, *‘uygun’*, *‘yararlı’* anlamı taşırken, sonraları eski Yüksek Almanca (8.-11. yy) ve eski Nors dilinde (9.-14. yy) *‘güzel’*, *‘dostça’* anlamlarını da yüklenmişti. Bu, *‘fair’* kelimesinin, bugün sahip olduğu *‘estetik’* içerikli kullanımını başlangıçtan itibaren hiç kaybetmediğini göstermektedir (Jost, 1973: 15). *Estetik* anlamdan *etik* içeriğe geçiş ise henüz 14. yüzyılda İngiliz edebiyatçısı Geoffrey Chaucer’in eserlerinde görülmektedir. Chaucer, *‘fair’* ifadesini *‘terbiyeli’*, *‘namuslu’*, *‘dürüst’*, *‘doğru sözlü’* karşılığı olarak, *‘fairnesse’* ve *‘fairhede’* sözcüklerini de sıklıkla *‘içsel güzellik’* anlamında kullanmıştı. İçsel güzellik onun için *‘erdem’* demektir (Héraucourt, 1939: 41; Jost, 1973, 16; Lenk & Pilz, 1989: 41).

‘Fair Play’ kavramının gelişim çizgisinin başlangıcı ise, 15. yüzyılın ikinci yarısında, Lord Tiptofte’nin 1467 tarihli şövalye turnuva kurallarında geçen, *‘fayre Attaynt’* (adil/dürüst kazanma) ve centilmenlik dışı davranışlar için kullanılan *‘foule play’* (faullü oyun) ifadelerine kadar götürülebilir (Jost, 1973: 17; Müller, 1988: 8; Gillmeister, 1988: 12). Kural ihlalleri anlamında *‘foul play’* ifadesinin kullanılmış olması, turnuva kurallarının etik içeriğine ve kurallara uygun olmayan davranışların açıkça tanımlandığına işaret etmektedir.

Kavram 16. yüzyıl başlarında (1510) bir Robin Hood baladında, tam olarak bugünkü anlamını karşılamasa da, *‘fair game’* ve doğrudan *‘fair play’* olarak geçmektedir. Ancak, burada *‘fair’*, bireyin ahlaki bir yükümlülüğü ile ilgili değildir (Jost, 1973: 17, 18). Kaldı ki, günümüzdeki anlamıyla fair play kavramının ilk önce tam da bir bireysel spor olarak okçuluk bağlamında nakledilmiş olabileceği çok şüphelidir. Zira okçuluğa ilişkin yarışmalarda fair

play anlayışına aykırı davranışlar eksenine, fair playe uygunluk veya aykırılık durumlarının net olarak gözlemlenebildiği mücadele sporlarıyla veya şans oyunlarıyla kıyaslandığında, çok sınırlıdır. Bu nedenle Jost (1973: 19), her iki kaynaktan geçen 'fayre', 'fair' ve 'fair play' kavramlarının, bugünkü kapsamlı anlamlarının öncüsü olarak görülemeyeceğini, sadece 'kavram' olarak var olduklarının söylenebileceğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla, kabul edilebilir olan, 'fair play' ifadesinin 15. ve 16. yüzyıllarda fiziksel aktiviteler bağlamında kullanılmadığı, William Shakespeare (1564–1616) zamanına kadar da sadece şans oyunları çerçevesinde söz konusu olduğudur.

Shakespeare, 16. yüzyıldan 17. yüzyıla geçişte fair play kavramını ilk olarak şans oyunlarının ve hatta sporun sınırlı çerçevesini aşan bir anlamda kullanmıştır. Fair play onunla anlam genişlemesine uğramış; en az iki bireyin rekabete dayalı ilişkileri bağlamında kullanılmaya başlamış, popüler dil hazinesine mal olmuştur (Jost, 1973: 26). 16. yüzyıl sonlarında Shakespeare'de, tamamen genel bir kullanımla ve 'fırsat eşitliğini korumak', 'şövalyeye düşünüş tarzını göstermek' anlamında geçen fair play kavramının (Gillmeister, 1988: 13), spor alanına girişi 17. yüzyılın ilk yarısında yine muhtemelen Shakespeare'in dramaları yoluyla gerçekleşmişse de, sporda kullanımı, 17. yüzyılda da yaşamın diğer alanlarına kıyasla hala daha seyrek (Jost, 1973: 26). Kavramın doğrudan spor terminolojisinde yer alışı ise 18. yüzyılda gerçekleşmiş (Gillmeister, 1988: 13) ve 19. yüzyıldan itibaren sporda en önemli tutumları tanımlayan terim olarak gittikçe ağırlık kazanmıştır.

Günümüzde fair play teriminde oyunu tanımlayan İngilizce 'fair' sıfatının içerdiği anlam alanı, 'güzel', 'yakışık alır', 'hoş', 'soylu', 'kibar', 'doğru', 'samimi', 'hoşgörülü', 'sakin', 'ölçülü', 'ağırbaşlı', 'uygun', 'makul', 'sahici', 'adil', 'eşit', 'onurlu', 'tarafsız', 'kurallara uygun', 'eşit şanslar altında' karşılıklarında görüldüğü gibi geniş bir yelpazeye dağılmaktadır. Bu geniş anlamlılığın ifadenin başka dillere çevrilmesinde yarattığı güçlük, sözcüğün tüm modern diller tarafından ödünç alınmasına yol açmıştır. Kelimenin anlam zenginliği fair play düşüncesinin ayrıntı zenginliğini de beraberinde getirmiş ve bu spesifik olarak sporda kendini göstermiştir (Lenk & Pilz, 1989: 23). Fair play konusunda Alman dilinde yazılmış makalelerin bir analizinde Rahe (1987: 78), kavramın kapsam alanının, sosyal davranış biçimleri spektrumunda oldukça geniş bir yer tuttuğunu saptamıştır. Bu nedenle Bollnow, 'fair' kavramını, yeni ve çağa uygun bir ahlaki erdem ve insan davranışının, kurallara sığdırılmayan, ancak müthiş ince ve kibar yansımaları olan ölçütü olarak görmektedir (Akt. Haubrich, 1965: 24).

Toplumsal yaşamın tüm alanlarına ilişkin bir kavram olmakla birlikte aidiyeti daha çok sporda pekişen 'fair play'in spor kapsamlı tanımları, gerçekleşmesi yada gerçekleşmemesinde sporu çevreleyen tüm referans gruplarının payı olmakla birlikte daha çok 'sporcu' üzerinden yapılmaktadır. Sporda fair play'in merkezinde sporcunun bulunması şüphesiz oyunun gerçekleşmesini sağlayan asli unsurun sporcu olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda fair play, sporcuların yarışmalar esnasında, güçlenen şartlar altında dahi kurallara sabırla, tutarlı ve bilinçli olarak riayet etmeleri, fırsat eşitliğini bozmamak amacıyla haksız avantajları kabullenmemeleri, rakibin haksız

dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmamaları, rakibi düşman değil, aksine oyunun gerçekleşmesini sağlayan, eşdeğer haklara sahip birey ve partner olarak görmeleri ve değer vermeleri çabalarında kendini göstermektedir.

Fair play tanımları kapsamında verilen davranış biçimleri ilk defa 1964 yılında Hans Lenk tarafından 'formal' ve 'informal' fair play anlayışı olarak ayrılaştırılmıştır (Lenk, 1964). Bu ayrımda, formal fair play, amir hükümler içeren oyun kurallarını kabullenme ve onlara kesinlikle uyma ile sınırlıdır. informal fair play ise yaptırımlarla zorunlu tutulmayan, bilakis, şövalye ruhuyla, rakibe ve hakeme saygıyı esas alan bir tutumu ifade etmektedir (Lenk, 2000: 26). Daha açık bir ifadeyle, informal fair play, yaptırımlarla zorunlu tutulmayan, aksine sporda kuralların talep ettiğinin ötesinde, sporcunun rakibi ile eşit şartlarda yarışma arzusunu, rakibin maruz kalacağı haksız durumları gidermek için gösterilen çabayı, kendi yarar ve yargısına uygun olmasa bile hakem kararlarına saygı göstermeyi, aleyhine de olsa hakemlerin doğru karar almalarına yardımcı olmayı, galibiyet ya da mağlubiyette ölçülü davranmayı esas almaktadır (Ateşoğlu, 1974: 7-8).

Antik Çağ ve Fair Play Anlayışı

Antik Çağ'da fair play anlayışının var olup olmadığı konusunda dönemin mükemmel periyodik oyunlarından en önemli ve anlamlısı olan olimpiyat oyunlarına katılan "kazanma hırsı veya baskısı" altındaki sporcuların davranışlarına bakarak fikir sahibi olmak mümkün görünse de, ilgili zaman dilimi içinde kalan Antik Yunan Klasik çağının, kendinden çok sonraki devirlere dahi esin kaynağı olabilen eğitim sisteminin araçlarının ve hedeflediği ideal insan tipinin irdelenmesi, bütünü kavranmasında kolaylık sağlayabilecektir. Dolayısıyla iki başlık altında ele alınacak bu bölümde, öncelikle sporda fair play anlayışına taban oluşturabilecek nitelikleri geliştirmeye yönelik izler taşıdığı düşünülen Antik Çağ ideal insan anlayışının ve buna yönelik çabaların mahiyeti kısaca ortaya konulmaya çalışılacak, sonra da antik olimpiyat oyunlarında söz konusu olan çeşitli davranış biçimleri günümüz fair play anlayışı çerçevesinde değerlendirilecektir.

Antik Çağ'da İdeal İnsan Anlayışı

Antik Yunan eğitim ideali, 'kalokagathia' terkinde ifadesini bulan 'güzel' (kalos) ve 'iyi' (agathos) insan yetiştirmeye yöneliktir. Kalokagathia, insanın fiziksel, zihinsel ve ahlaksal mükemmeliyetini; etik ve estetik niteliklerin uyumlu bütünlüğünü vurgulamaktaydı. Etik niteliklere ilişkin "iyilik" ile estetik niteliklerin tanımlayıcısı "güzellik" kavramlarının oluşturduğu kalokagathia idealinin her bir yarımı Davidson (2008: 22)'a göre, 'arete', 'meziyet' veya 'kusursuzluk' olarak adlandırılıyordu. Yunanlılar için meziyet her şeyden evvel, içtenlik, sahibilik, doğruluk, bütünlük, uçarılıktan veya hafifmeşreplikten uzaklık anlamına geliyordu. Herhangi bir kişide kalokagathia idealinin gerçekleşebilmesi için üç şart gerekiyordu: önce soylu bir tabiat, sonra doğru davranış tarzına sürekli temrin veya terbiye ve nihayet titiz, dikkatli öğretim.

Antik Yunan'da ideal insan anlayışı, *iyi+güzel* ekseninde kalarak, ancak neyin 'iyi' ya da 'güzel' olduğu çeşitli felsefi akımlara bağlı olarak değişiklik göstererek gelişmişti. Girit-Miken Çağı'nda (MÖ 1600-1200), savaş ve yarışmalardaki başarılarıyla şan ve şöhret kazanmış soylu kahramanın yansıttığı ideal insan tipi, Arkaik Çağ (MÖ 800-500) aristokrasisinde 'iyi'yi temsil eden 'savaşçı ölçütler' (cesaret, yiğitlik, kararlılık, kuvvet, çabukluk, beceriklilik) ve 'güzel'i niteleyen 'estetik ölçütler' (bedensel güzellik) olarak ortaya çıkmıştı. Spor, değerlerin ve becerilerin sergilenme alanı olarak önemli bir işlev görüyordu. Savaşçı beceriler ve erkeksi güzelliğe dayalı ideal insan tipi anlayışı MÖ 7. yüzyıldan itibaren toplumsal düzendeki değişimlere paralel olarak çözülmeye başladı. Yeni toplumsal şartlar, gelişen felsefeye bağlı yeni ölçüler, zihinsel yapıda değişim ve aristokratik değer yargılarının çözülmesi, en yüksek değer olarak fiziksel performansın da sorgulanmasına yol açtı. Antik Yunan Klasik Çağı'nda (MÖ 500-300), halkın siyasi iktidara katılımını garanti altına alan Solon kanunları (MÖ 594) ve Kleistenes'in anayasa reformu (MÖ 507) ile Atina'nın gerçek anlamda demokratik hukuk devletine dönüşmesi, birey-devlet yakınlaşmasını ve sosyal bilinç, adalet ve ahlak anlayışlarının gelişmesini sağladı. Bu çağda "iyi" insan (agathos) kavramı, fiziksel beceriler yanında, sosyal davranış ve bilgeliği de kapsıyordu. Fiziksel 'güzellik' (kalos) ise sadece dışsal bir görünüm değil, aynı zamanda ruhsal yapının bir yansımasıydı. Kim tüm bu nitelikleri uyumlu bir biçimde kendinde barındırıyorsa, ideal insan (kalokagathos) addediliyordu (Bohus, 1986: 17-26). Erken Klasik Çağ'ın kalokagathia ideali, eski arkaik-aristokratik yüksek değer olan 'arete'nin inceltilmiş, derinleştirilmiş hali olarak da görülmektedir (Popplow, 1972: 103). Sistemin işleme, genel olarak yüksek bir eğitim düzeyini şart koştuğundan, 7-18 yaş erkek çocukları için, devlet tarafından desteklenen ve denetlenen kamuya açık okul sistemine geçildi. Yeni insan modeli artık imtiyazlı bir sınıfla ilişkili değildi. Her yurttaş bunu eğitim yoluyla (paideia) gerçekleştirebilirdi. Bu nedenle, resim, retorik, gramer ve matematik gibi temel dersler yanında, ağırlıklı olarak müzik ve çeşitli spor aktivitelerinden oluşan beden eğitimine dayalı Atina okul sisteminin hedefi, şehir devleti yurttaşlarının, fiziksel, zihinsel ve ahlaki niteliklerinin uyumlu gelişimini sağlamaktı (Bohus, 1986: 26-27). Yunan Klasik Çağı şairlerinden Pindar, spor oyunlarının, insan değerinin sınanmasında en önemli araç olduğuna dikkat çekerek, bu oyunların kişide içkin olan "en iyiyi" ortaya çıkardığını ve bu "en iyinin" de ahlakı ve aklı içerdiğini belirtmektedir. Temel ahlaksal erdemleri (adalet, bilgelik, mertlik ve ölçülülük) spor yoluyla tanıyan gençlerin oluşturduğu bir toplumun ahlaksal açıdan güçlü olması çok doğaldı (Dürüşken, 1991: 128).

Klasik Çağ eğitim-öğretim ideali, Site devletleri sisteminin çöküşüyle, MÖ 4. yüzyıl başarılarında çözüldü. Bunun neticesi olarak da, yeni toplumsal ve buna bağlı yeni pedagojik anlayışlar gelişti. Yeni anlayışların oluşumunda belirleyici bir rol oynayan Sofistler, Klasik *kalokagathia*'yi 'etik' içeriğinden uzaklaştırıp, yalın zihinsel bir eğitim idealine dönüştürdüler. Sofist eğitim-öğretimin hedefi, hayatta kalma becerisi kazandırmaktı ve bunun şartları, konuşma becerisi, mantıklı düşünme ve somut bilgiydi. Böylece, sofist düşüncede jimnastik de insanın bütünsel eğitiminde üstlendiği asıl eğitim fonksiyonunu kaybediyor; sadece sağlığın kazanılması ve korunması için bir araç konumuna indirgeniyordu. Eş

zamanlı olarak yeni değer anlayışlarını temsil eden büyük felsefe okullarının (Sokrates, Platon, Aristoteles) insanın gerçek değerlerini zihinsel-ahlaki erdemlerde görmeleri, klasik *kalokagathia* idealinin zihinsel-ahlaki erdemleri içermesine neden oldu. Gerçi jimnastik bu geç Klasik felsefecilerinde hala insan yetiştirme için vazgeçilmez bir parçasıydı; ancak ikinci plana düşmüştü. Sofistlerde olduğu gibi cimnastiğin önemi sağlık üzerindeki etkileriyle sınırlıydı. Dolayısıyla henüz Klasik Çağ'ın başlarında vücut kültürünün gelişim istikameti değişmişti (Bohus, 1986: 32; Popplow, 1972: 127-137).

Antik Çağ Olimpiyat Oyunları ve Fair Play

Fair play anlayışının günümüzdeki anlamıyla 19. yüzyıl İngiltere'sinde ortaya çıktığı düşüncesi bir hayli yaygındır. Bununla birlikte geçmiş çağların sportif mücadelelerinde bugünkü sporda erdemlik düşüncesi kapsamına girebilecek davranış biçimlerinin sergilenmemiş olması düşünülemez. Yüzyılımızda dahi spor karşılaşmalarında fair play idealinin tam olarak yerleştirilemediği göz önüne alınırsa -ki hile ve aldatmacalar, kurallara uymama ve saldırgan davranışlar oldukça sık gündeme gelmektedir- eski çağların sporcularının çağımızda da örnek sayılabilecek erdemli tutum ve davranışları, en azından sportmenlik anlayışının ilk izleri, prototipleri sayılabilir.

Literatürde, Antik Olimpiyat Oyunları (MÖ 776–MS 393) kapsamındaki 'kutsal' yarışmalara katılan sporcuların davranışları hakkındaki değerlendirmeler daha çok destansı verilere dayalı ve kişisel bakış açılarıyla ilgilidir. Günümüz fair play kavramının karakteristik özelliklerinin Antik Çağ'da görülebildiğini ileri süren Wischmann (1962: 51), neredeyse tamamı kahramanların Truva önlerindeki sportif faaliyetlerine ayrılan ve spor tarihine ait en eski edebi-tarihi vesika olarak da tanımlanan Homerik destanlardan İlyada'nın XXIII. faslına dayanarak verdiği örneklerde, henüz o zamanlar 'yarışma kuralları'nın mevcut olduğunu ve kural ihlallerinin 'ahlak dışı' karşılandığını belirtmekte ve 'Antilochos'un, atlı araba yarışlarında çift koşumunu bir dar geçitte yarışma kurallarına aykırı olarak geçtiğini fark ettiği Menelaos'a galibiyet ödülünü devretmesi ve onun da gösterilen dürüstlük karşısında bir kısırak olan ödülü ona geri vermesi' davranışını Antik Çağ'da centilmence mücadele ruhunun varlığına delil olarak göstermektedir. Wischmann (1962: 52) ayrıca, atletlerin yarışmalar esnasında haksızlık yapmayacaklarına dair törenle and içtikleri antik olimpiyat oyunlarında da, ana hatlarıyla günümüz fair play anlayışıyla belirli ölçüde "benzerlik" gösteren davranışların tespit edilebildiğini ve tamamen değişik zaman dilimleri ve değişik toplumsal yapıları nedeniyle de bir "aynılığın" zaten beklenemez olduğunu vurgulamaktadır. Guttman (1987: 11) ise, amatör ve profesyonel spor arasında fark tanımayan eski Yunanlıların modern fair play kavramından oldukça uzak olduklarını ileri sürmekte ve İlyada'nın XXIII. faslına başka bir sayfadan verdiği örnekle, Yunan mitolojisinde atletlerin başarılarının nasıl hile ve sahtekârlıklara dayalı olduğunu belgelemeye çalışmaktadır.

Mitolojinin sisli verileri bir yana, antik olimpiyat oyunları pratiğinde kural ihlallerinin önüne geçmek için sıkı kurallar söz konusuydu. Yarışmacılar oyunların ilk günü kurallara uyacaklarına dair, babaları, erkek kardeşleri ve antrenörleri ile birlikte

“yeminlerin koruyucusu” (Horkios) Zeus heykeli önünde ant içiyorlardı. Kuralların yaptırım konusunda tam sorumluluk sahibi olan hakemler de (Hellanodikai) adil davranacaklarına ve yarışmalarla ilgili bilgileri gizli tutacaklarına dair yemin ediyor, ayrıca hakimlik görevleri de bulunduğundan, herhangi bir ihlal durumunda cezayı infaz ediyorlardı. Atletler gibi zeytinyağı ile yağlanılan, ancak rakibin tutabilmesi için pudra sürülen güreşte, Aristophanes’in tabiriyle bazı “vicdansız” güreşçiler, rakiplerinin tutması muhtemel yerlerine yağlı ellerini gizlice sürüyorlardı. Direktiflere uymayan yarışmacı ve antrenörler, genellikle kölelere uygulanan bir yöntemle cezalandırılıyor, halkın önünde kırbaçlanıyorlardı (Swaddling, 2000: 33, 66). Daha ağır kural ihlalleri halinde sporcu derhal diğer yarışmalardan ihraç edilerek “onursuz” damgasıyla memleketine gönderiliyordu. En tiksindirici suçlardan biri olarak rüşvete rastlandığında ise farklı ve ağır bir ceza uygulanıyor; masrafları Olympia kutsal mekânında zaferi rüşvetle satın almaya kalkışan atletlere ödetilmek üzere, kaidesi üzerindeki levhaya cezalının adının ve kentinin yazıldığı bir bronz Zeus heykeli yaptırılıyor ve heykeller kasıtlı olarak sporcuların Stadion’a gitmek üzere kullanmak zorunda oldukları yol üzerine yerleştiriliyordu (Decker, 1995: 150). Ancak rüşvete görece nadir rastlanıyordu (Swaddling, 2000: 33).

MS 2. yüzyıl sonlarında yaşamış ünlü gezgin ve coğrafyacı Pausanias, antik olimpiyat oyunlarından da etraflıca bahsettiği “Yunanistan’ın Tasviri” adlı eserinde, bu tür olayların Olympia’da ilk kez MÖ 388’de gerçekleştiğini yazmaktadır: Tesalyalı boksör Eupolos, aralarında olimpiyat şampiyonu unvanını taşıyan Halikarnaslı Phormion da olmak üzere üç rakibine para teklif etmişti. Heykel yaptırma cezaları atletlerin kazanma hırslarını engelleyememiş olmalı ki 112. Oyunlarda (MÖ 332) Atinalı Kallippos pentatlonda zaferi satın almaya kalkışmış, kendisi ve rüşvet verdiği atletler altı bronz heykel cezasına çarptırılmışlardı. Bir servete mal olan cezaları atletlerin karşılayamaması durumunda sitesi ödemek zorunda bırakılıyordu. MÖ 1. yüzyıl ortalarında Rodos’lu iki güreşçi, Eudolos ve Philostratos, para karşılığı galibiyet anlaşması yaptıklarından iki heykel cezası aldılar. 192. Olimpiyatta (MÖ 12), üstelik oyunların garantörlüğünü yürüten Elisli bir yurttaşın rüşvet yoluyla oğlu için zaferi satın almaya çalışması oyunların adını iyice lekelemiş, ceza olarak yaptırılan heykellerden biri Stadion girişine, diğeri ise Elis Gymnasionu’na dikilmişti. Bir Elislinin böyle fena bir davranışta bulunması Pausanias’ı çileden çıkarmıştı. Antik Olimpiyat Oyunları süresince meydana gelen son olayda boksörler Deidas ve Sarapammos 226. Olimpiyatta (MS 125) danışıklı dövüşüklerinden ikişer bronz heykelle cezalandırılmışlardı. Böylece yaklaşık 1000 yıllık bir süreçte gerçekleşen beş rüşvet olayında ceza olarak 18 Zeus heykeli yaptırılmıştı (Decker, 1995: 150-151). Zanes (Zeus’un çoğulu) denilen bu heykellerin kaideleri bugün halen Olympia’da mevcuttur.

Antik olimpiyat oyunlarında, günümüzde mücadele sporları için vazgeçilmez olan ‘sıklet’ düzenlemesi söz konusu değildir. Bu nedenle en iri güreşçiler genellikle kazanıyorlardı (Swaddling, 2000: 67). Dolayısıyla, fair play anlayışının en önemli prensiplerinden olan yarışma şartlarının eşitliği, antik olimpiyatlarda -en azından- mücadele sporlarında yok gibidir. Sıklet anlayışının olmayışı, kiloya bağlı önemli avantaj-dezavantajları beraberinde getirmekte ve ‘fırsat eşitliği’ prensibine aykırı düşmektedir.

Guttman (1987: 12) da, seyircilerin aşırı derecede taraflı ve galiplerin mağluplara karşı saygısız olduğu antik olimpiyat oyunlarında, bugünkü anlamda bir spor centilmenliğinin mevcut olmadığı kanısındadır.

Şüphesiz, antik olimpiyat oyunlarında görülen erdemsiz davranışların nedenini, başlangıcından itibaren uzun bir süreçte ortaya çıkan toplumsal değer yargılarındaki değişme ve çözümlerde aramak gerekir.

Arkaik Çağ'da, sayımı ilk olarak MÖ 776'da şampiyonların resmen listelenmesi ile başlayan olimpiyat oyunlarında sportif yarışmalar, dinsel festivallerin en önemli parçası ve neredeyse tanrılara sunulan bir adak konumundadır. Sportif mücadelede zaferin tanrının bir hediyesi olduğu anlayışı, zafer kazanan atletlerin neredeyse tanrı tarafından seçilmiş, onurlandırılmış, kutsal bireyler olarak görülmelerine yol açmıştır. Klasik Çağ'da site devletleri arasındaki gittikçe artan rekabet davranışı oyunlara da sıçramış; bir atletin bireysel başarısı, mensup olduğu site devletinin başarısı olarak değerlendirilmiş, şampiyonlar site halkı tarafından muhteşem törenlerle karşılanıp, yüksek miktarlarda para ödülleri ve yaşam boyu özel haklarla desteklenmişlerdi (Bohus, 1986: 18, 28). Klasik Çağ ortalarına gelindiğinde oyunların artık tanrılara sunulacak bir niteliğinin kalmamış olması, MÖ 4. yüzyılda yarışma yerleriyle kutsal bölgenin birbirinden ayrılmasıyla sonuçlanmıştır (Alpman, 2001: 143). Oyunların kutsallıktan sıyrılması sporcuların kuralları ihlal etmeyeceklerine dair ettikleri yeminin yaptırımını da iyice azaltmış olmalı ki, kazanmak için etik dışı yollara başvurma eğilimi bu yüzyıldan itibaren giderek artmıştır. Nitekim Pausanias'ın saptadığı ilk rüşvet olayı, MÖ 4. yüzyıl başlarına aittir.

Bu sonucun asıl nedeni, galipler için yapılan ölçsüz gösterilerde yansıyan, yarışmaların heyecan yaratan, coşturucu ve itici gücünün, vücut kültürü uğruna harcanan karşılıksız çabaları değersiz hale getirmesine ve bunun yerini kazanç ve yararlanma tutkusu ile beslenen bir tutumun almasına bağlanabilir. Böylece, oyunlarda '*agonistik*', yani karşılıksız ve ideal yarışma sanatı, yerini o günkü anlamıyla meslek sporculuğu demek olan '*atletik*'e bırakmıştır (Alpman, 2001: 141).

Literatürde, Antik Çağ sportif yarışmalarında ve olimpiyat oyunlarında fair play anlayışının varlığı, görüldüğü üzere tartışmalıdır. Bu anlayışın korkunç Roma stadyumlarında aranmasının beyhude bir çaba olduğuna dair görüşler ise oldukça yaygındır (Wischmann, 1962: 51; Weiler, 1981: 232-253; Guttman, 1987: 12).

Orta Çağ ve Fair Play Anlayışı

'Orta Çağ' ve 'beden' ilişkisi söz konusu olduğunda ilk akla gelen, Katolik kilisesinin bedene yönelik düşünce yapısını yansıtan "beden temrinleri şeytan işidir" (palastrica diaboli negotium) ifadesidir. Bununla birlikte, sadece soylulara özgü olmak üzere, "şövalyeliğin yedi becerisi" sayılan ata binme, yüzme, ok atma, eskrim, av, satranç ve iyi şiir okuma becerilerini geliştirmeye yönelik bedensel alıştırmalar yapılabilirdi (Gür, 1979: 29). Yine de, fair play anlayışının kaynaklarını inceleyen araştırmacıların bir bölümü, bu idealin

ana hatlarının Orta Çağ şövalye turnuvalarında konulmuş olduğu fikrini taşımaktadır. Hatta 'fair' kavramının çoğu durumlarda 'şövalyeye' kavramıyla değiştirilebilir olduğu dahi ileri sürülmektedir (Wischmann, 1962: 65).

Fair play anlayışının başlangıcını Hıristiyan düşüncesi etkisindeki şövalyeliğin yükselme çağında gören Indorf (1938: 11, 73), şövalye turnuva kurallarında yer alan bir takım ahlaki tutumların, spora taşındığını ileri sürmektedir. Zira şövalyeye tutum, karşılaşmada şartların -örneğin silahların- eşitliğini; yenilmiş, silahsız ya da düşmek gibi diğer nedenlerle etkisiz hale gelmiş rakibe onurlu muameleyi; genel karşılaşma talimatlarına ve özel anlaşma hükümlerine uymayı içermektedir. Bu kurallar sadece turnuvalarda değil, ciddi mücadelelerde de ideal şeref yasaları olarak kabul edilmektedir. Fair play anlayışını yansıtan bu tür tutum ve davranış biçimleri, 17. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen "soylu ve halk sporunun kaynaşması" yoluyla sadece soylulara özgü olmaktan çıkmış, sonraları hümanistlerin 'centilmen-ideali'nde yenilenmesi ile eğitime de sirayet ederek nihayet bütün İngiliz sporunda geçerlilik kazanmıştır. Dolayısıyla Indorf (1938: 73), fair play ruhunun en önemli taşıyıcısının eskrim, güreş ve boks karşılaşmaları yanında şövalye turnuvaları olduğunu ileri sürmektedir.

Şövalye davranış biçimleriyle fair play ilkeleri arasında, 'haksız avantajlardan kaçınma', 'rakibe saygı ve onurlu muamele' bakımından yakın bir ilişki olmasına rağmen, belirli noktalarda ayrılmaktadırlar. Guttman (1987: 11, 12)'a göre, seyircisi tamamen taraflı olan Orta Çağ turnuvaları, krallık gücünü bir gösteri alanı olduğundan, modern fair play anlayışının kesinlikle şart koştuğu, 'sporcuların mevcut performanslarını ortaya koyabilmeleri' ilkesinin tam olarak gerçekleşme imkânı zayıftı. Çünkü turnuvanın politik fonksiyonuna zarar vermemek için şövalye, kralının her türlü küçük düşürülmesinden kaçınmak zorundaydı. Böylece, Orta Çağ şövalyeliğinin davranışları şan ve şerefle sıkı sıkıya bağlantılı olduğundan, turnuvalarda fırsat eşitliği değil, zümre menfaatleri ve gösteriş ön planda tutulmaktaydı (Müller, 1988: 8).

19. Yüzyıl İngiliz Toplumsal Yapısı ve Sporda Fair Play Anlayışı

Modern sporun kendini daha önceki tüm tarihsel fiziksel aktivite formlarından ayıran prensipleriyle İngiltere'de doğması nasıl toplumsal yapı ile ilgiliyse, modern fair play anlayışının da spor içinde ve etrafında yine aynı coğrafyada şekillenmesi ilgili toplumun spordan beklentileriyle doğrudan ilişkilidir. Beklentilerin karşılanması ise İngiliz toplumunda bir dizi siyasi, sosyal ve pedagojik reformların gerçekleştirilmesini zorunlu kılmıştır.

Public Schools ve Fair Play

Modern sporun İngiltere'deki gelişimiyle fair play anlayışının içeriği, sporu "amaç" edinen, bahis tutkusuyla bağlantılı olarak fırsat eşitliğini kollayan ve bunu yazılı kurallarla garanti altına alan bir sosyal tabakanın temel ahlaki tutumu olarak belirginleşiyordu

(Luther & Hotz, 1994: 5). Okul sporu bağlamında da yine ilk kez 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başlarında İngiltere’de gündeme gelen kavram, spora ilişkin, fakat sporla sağlanan eğitimin bir ilkesidir ve aynı zamanda, örnek insan tanımlamaları için de kullanılmaktadır (Erdemli, 1996: 151).

19. yüzyılda fair play prensiplerini içselleştiren İngilizler için fair play davranışlarını teşvik eden öncelikli iki kaynak aile ve yeni gelişen spor basınıydı. Ancak en doğrudan etki sıkı bir reforma tabi tutulan Public Schools denilen Eton, Harrow, Winchester, Charterhouse, Rugby gibi kolejlerden ve iki büyük üniversite, Oxford ve Cambridge’den geliyordu.

19. yüzyıl reform hareketlerinin anlam ve önemini, kolejlerin reform öncesi durumları anlaşılır kılmaktadır. İlk 1382’de açılan ve esas olarak dar gelirli olanların eğitimi için düşünülen yatılı kolejler, 18. yüzyıl süresince sadece aristokrat sınıfa mensup çocukların devam ettiği eğitim kurumları haline gelmiş (Eichberg, 1978: 106) ve sayıları yetersiz öğretmenleri, sağlıksız okul binaları, ilkel barındırmaları, disiplinsiz öğrencileri ile de yozlaşmış, amacından uzaklaşmıştı (Brase, 1967: 19). Kendi aralarında çete savaşları yapan, içki içmeyi, kumar oynamayı ve kargaşa çıkartmayı erkeklik ispatı olarak gören öğrenciler, Fransız devriminden sonra, yıllarca, orta tabakadan öğretmenlere karşı sınıf imtiyazlarını sayısız isyanlarla kabul ettirmeye çalışıyorlardı. Uygunsuz tutum ve davranışlar doğal olarak spora da yansıyor ve özellikle, kurallara saygısızlığın gösterilmesinde araç olarak kullanılan, kalecilik gibi pasif görevlerin küçük ve zayıflara verildiği, forvet gibi aktif görevlerin ise büyük ve güçlüler tarafından alındığı futbolda kendini gösteriyordu (Eichberg, 1978: 106).

19. yüzyılın ilk yarısında tarihçi ve ilahiyatçı Thomas Arnold (1795-1842) tarafından Rugby kolejinde başlatılan ve diğer kolejler tarafından da örnek alınan reform hareketleri, yüzyılın ikinci yarısında pedagog Edward Thring (1821-1887) tarafından, eğitimde sporun ve sporda fair play anlayışının ön plana çıkarılmasıyla yeni boyutlar kazanıyordu. Arnold, müdürlüğünü yaptığı Rugby kolejinde ilk önce öğrencilerin çağa uygun düşmeyen geleneklerini, tutum ve davranışlarını değiştirmeye çalışmıştı. Eğitiminin hedefi ‘genç Hristiyan centilmen’ yetiştirmek olan Arnold, bunun için dine ağırlık veriyor ve öğretmenlerinde öğreticilikten ziyade örnek karakter arıyordu (Brase, 1967: 26, 36). Spora karşı kişisel bir ilgi duymamakla birlikte, moral eğitim aracı olarak sporu kullanıyor; yüksek tabakanın zengin, huzursuz, şımarık ve tembelle çocuklarını spor sayesinde Hristiyanlaştırmayı umuyordu (Guttman, 1987: 13). Arnold, iyice bozulmuş olan manevi nitelikleri eğitmek için, öğrencilerin spor alanlarında serbestçe harcadıkları çabadan yararlanmaya çalıştı. Sorumluluk anlayışını geliştirmek ve toplumsal yaşama kazandırmak için spor derneklerine itirazsız boyun eğdikleri kaptanlarını kendileri seçen öğrencilerin gruplaşmalarını sağlayan tartışmaları, çalışmaları ve girişimleri toplum yaşayışını öğrenmeleri için kusursuz bir çarçılık devresi olarak görülüyordu. Bireysel spordan çok, takım sporunun geliştirilmesi amaçlanıyordu. Okullar genellikle kırsal alanlarda kurulduklarından, oyun alanlarının tesisinde güçlük çıkıyor; yatılı okul sistemi,

takım çalışmalarının gelişimini kolaylaştırıyordu. Yeterli zamanı yaratmak için, okul programları spora haftada en az üç yarım gün bırakacak biçimde düzenlenmişti (Gillet, 1975: 55-57).

Takım sporlarının özellikle ön planda tutulması nedensiz değildi. 19. yüzyıl içlerine kadar ferdi ve takım oyunlarını değerlendiren İngilizler, ilk bu zamanda takım oyunlarının, insanın başka becerilerini ferdi oyunlardan daha çok geliştiren büyük eğitsel değerini keşfetmişlerdi (Hoyler, 1933: 101). Eğitsel perspektiften değeri anlaşılan takım oyunları böylece okul sporlarına giderek artan bir oranda giriş imkânı bulmuştu (Hirn, 1936: 107). Öğrenciler, boş zamanlarında futbol veya kriket oynamaları için teşvik ediliyor; öğretmenler centilmen davranışların devamına dikkat etmekle görevlendiriliyordu (Brase, 1967: 32). Gençler, sınıflar ya da okullararası yarışmalarda, kendilerinden kişisel olarak üstün başarı beklenmeyen baskısız bir ortamda tüm güçlerini takımlarında belirli bir amaç için sarf etmeyi, rakip takıma saygıyı, yenilgiyi soğukkanlılıkla karşılamayı öğreniyorlardı (Alpman, 2001: 257). Dolayısıyla, fair playin “bilinçli beden eğitimi” içinde gittikçe artan anlamı, takım düşüncesi ve anlayışının güçlenmesiyle bağlantılıydı (Hirn, 1936, 107). Doğal olarak bir sporda mücadele karakterinin ağırlık kazanmasıyla heyecan ve hırs tehlikesi de artmakta ve fair playe daha çok ihtiyaç duyulmaktadır (Indorf, 1938: 10). Takım oyunlarının medenileştirilmesi ve modernleştirilmesiyle fair play özellikle koruma fonksiyonu bakımından temel şart konumuna yükseliyordu. Diğer bir ifadeyle fair play, katılım ve performans sergileme konusunda eşit bireysel imkân ve şartları garanti altına alıyor, davranışları kontrol ediyor ve oyunu düzenliyordu (Hirn, 1936: 107).

Uppingham kolejinin müdürlüğünü yapan Edward Thring’in eğitim ideali ise Arnold’un aksine, öğrencilerin pratik hayata uyumunu sağlamaktı. Thring, karakter eğitiminde sporun değerini teşhis ederek, spor ve cimnastiği müfredat programına almış, İngiliz yatılı kolejlerinin ilk cimnastik salonunu tesis ettirmişti (Brase, 1967: 38-41). Döneminde her türlü spor belirlenmiş kurallara göre yapıyor ve spora tutkun öğretmenler, komutlarını sürekli, o günlerin popüler bir şiirinin dizeleriyle tekrarlıyorlardı: “play up! play up! and play the game!” (Guttmann, 1987: 13).

Arnold’un eğitim ideali ‘Genç Hristiyan Centilmen’ sayesinde, kolejlerin spor sahalarında fair play kavramının yerleşmesine olumlu ortam hazırlanmış ve “araç” olarak görülen spor ve sporda fair play düşüncesi zamanla “amaç” haline gelmişti. Aynı zamanda fair play ideali, model alma ve yüksek tabakanın organizasyonları yoluyla oldukça çabuk halk sporunda da görülmeye başlamış, İngiliz düşüncesinin sporlaş(tırıl)ması ve sporun yaygınlaşması ile gittikçe “spor idealinden yaşam idealine” dönüşmüş ve fair düşünme ve davranma İngiliz’in en yüksek etik karakter özelliği haline gelmişti (Indorf, 1938: 74). Bu nedenle fair play kavramı, ‘İngiliz ahlakının merkezi noktası’ ve spor alanları ise benzeri olmayan ‘ahlaki eğitim tesisleri’ olarak tanımlanmıştı (Kircher, 1927: 24)

Reformlar yoluyla spor alanlarında elde edilen kusursuz sonuçlar, yeni düşüncenin İngiliz okul sisteminde yaygınlaşmasına neden oldu (Gillet, 1975: 56). Öğrenciler, sporda

centilmenliğin ahlaki bir gösterge olarak övüldüğü kolejlerden üniversitelere, oradan da imparatorluğun dünyadaki hâkimiyet alanlarına dağılıyor (Gutmann, 1987: 14) ve doğal olarak fair play kavramını da taşıyor, yaygınlaştırıyorlardı. İngiltere’de, eğitimde sporun ve sporda fair play anlayışının hakim kılınmasının olumlu sonuçları 19. yüzyılın son çeyreğinde modern olimpiyat oyunlarının kurucusu Baron Pierre de Coubertin’i de etkilemiş ve fair playin öngördüğü “şövalyeye düşünüş” anlamındaki ahlaklılık anlayışı olimpizm fikrinin temellerinden birini oluşturmuştu.

İngiliz Soylular Sınıfı ve Fair Play Anlayışı

Fair play kavramının yerleşmesi ve yaygınlaşmasında İngiliz soylularının asırlardır süregelen bahis, yarışma ve yarıştırmaya tutkuları oldukça önemli bir rol oynamıştır. Henüz 17. yüzyılın başlarında soyluların, ödülleri, kuralları, koşu alanları, hakemleri ve kiloları belirlenmiş jokeyleri ile yarışlar düzenledikleri bilinmektedir (Eichberg, 1978: 41). Yarışmalara olan ilgiyi arttırmak amacıyla girişilen bahisler sayesinde vahşi ve kaba müsabaka türleri medeni formlara dönüşüyor, soylular karşılaşma boyunca iyi niyetin korunmasına, centilmenliğin sürdürülmesine ve kurallara uyulmasına dikkat ediyorlardı (Wischmann, 1962: 70).

Diğer yandan, sadece en büyük erkek çocukların unvan ve mülkiyet hakkına sahip olacaklarını hükme bağlayan primogenitur yasası sonucu orta sınıfa dahil edilen “unvansız” diğerleri, tutum ve davranışlarıyla centilmen olarak kabul görmek ve spor faaliyetleri esnasında soylu kökenlerini göstermek için çaba sarf ederken, dikkatlerini soylulara yönelmiş olan orta sınıf ise özellikle spor alanlarında onların moral değerlerine uyum sağlıyorlardı (Wischmann, 1962: 72).

Amatör Kurallar ve Fair Play

18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere’de ortaya çıkan amatör kurallar, başlangıçta, çalışan kesime belirli spor dallarını kapalı tutmak amacı ile soylularca belirlenen bir tür koruyucu düzenlemeler niteliğindedir. Çalışan sınıfın sporda centilmenlik prensiplerini kavrayamayacağı kabul ediliyor, sporun “temiz” kalması böylece garanti altına alınmak isteniyordu (Pils & Wewer, 1987: 27). Korkulan, dar gelirliğin sporu maddi kazanç amacıyla yapacakları ve sosyal seviyesini düşürerek moral içeriğinden uzaklaştıracağıydı. Örnekle olarak, kriket sporunda henüz 18. yüzyılda amatör ve profesyonel arasında net bir ayırım vardı. Ancak ayırımı belirleyen, oyuncuların para uğruna oynayıp oynamadıkları değil, ait oldukları sosyal tabaka ve parayı nasıl kullandıklarıydı. Çünkü dar gelirli kriketten kazandıkları paraya geçimleri için ihtiyaç duyarken, varlıklı oyuncular bunu ilave bir cep harçlığı olarak görüyorlardı (Harris, 1972: 183). Bu nedenle meşhur Henley yarışlarına, geçimlerini mekanisyen, esnaf veya işçi olarak sağlayanlar amatör kürekçi kabul edilmediklerinden katılamıyorlardı. Bunlara dayanarak Guttmann (1987: 15), amatör ve fair play kavramlarının aynı sosyal adaletsizlik ortamından çıktıklarını ifade etmektedir.

Sonuç olarak, tarihsel gelişim süreci içerisinde fair play idealinin araştırılmasında ‘ya hep, ya hiç’ hükmünden yola çıkılamayacağı görülmektedir. Bugünkü anlamıyla fair play kavramının Antik Çağ ve Orta Çağ sportif karşılaşmalarında bulunmadığı yolundaki kanaatler, kurallara riayet, fırsat eşitliği, haksız avantajlardan kaçınma ve hakem otoritesine saygı gibi önemli benzerliklerin göz ardı edilmesinden kaynaklanmaktadır. Literatürde Antik Çağ olimpiyat oyunlarında cereyan eden olumsuz örnek kolay sayısının azlığı, sporcularının en azından formal fair playin gerçekleşmesinin başlıca yansıma biçimi olan ‘yarışma kurallarına uyma’ davranışını sıklıkla sergilediklerini gösterir mahiyettedir. Oyunlarda, anlık kural ihlallerinin hâkim rolü de bulunan hakemler tarafından henüz müsabaka esnasında kırbaç darbesiyle sporcuya hatırlatılması, fırsat eşitliğini bozacak girişimlerin ‘vicdansızlık’ olarak nitelendirilmesi, daha ağır ihlallerde sporcunun yarışmadan men edilmesi ve zaferi rüşvetle satın alma gibi en ağır suçların, adlarının kalıcı olarak lekelenmesini sağlayacak biçimde cezalandırılması gibi yaptırımlar, sporcuların kurallara uygun olmayan davranışlardan uzak durmalarını büyük ölçüde sağlamış olmalıdır. 15. yüzyıl İngiliz turnuva kurallarında kural ihlallerinin tanımlanmış olması ve şövalye davranış biçimleriyle günümüz fair play ilkeleri arasında, haksız avantajlardan kaçınma, rakibe saygı ve onurlu muamele bakımından yakın bir ilişki bulunması, Orta Çağ sportif aktivitelerinde uygulama sürecinin etik içeriğine verilen önemi yansıtır biçimdedir. Dolayısıyla, gerek Antik Çağ yarışmaları ve olimpiyat oyunları, gerekse Orta Çağ turnuvalarında, günümüz fair play anlayışının kapsamına giren erdemli tutum ve davranış biçimlerinin ilk izlerini görmek mümkündür.

Bununla birlikte, günümüz fair play prensiplerinin sistematik temellerinin 19. yüzyıl İngiltere’inde atıldığı ve dönemin değişimler geçiren sosyo-kültürel yapısı ile direkt ilgili olduğu görülmektedir. Özellikle, yatılı kolejlerde başlatılan reformlarda öğrencilerin karakter eğitiminde sporda fair play anlayışının ön plana çıkarılması, İngiliz soylularının bahis tutkuları ve üzerine bahis oynanan müsabakaların kurallara uygun olarak yapılmasına dikkat etmeleri, sadece ilk doğan erkek çocuklara unvan ve mülkiyet hakkı tanıyan yasa sonucu orta sınıfa dahil edilen diğerlerinin sporda centilmenlik anlayışını alt tabakalara yaymaları, fair play idealinin gelişmesinde en önemli rolü oynamışlardır. Ayrıca, başlangıçta çalışan sınıfları belirli spor dallarından uzak tutmak amacıyla konulan amatör kurallar, her ne kadar bir sosyal adaletsizliği yansıtmışsa da, sporda fair play anlayışının yerleşmesine katkı sağlamıştır. Açıkça anlaşılmaktadır ki, fair play düşüncesinin içeriği tarihi süreç içinde sosyal gruplara bağlı olarak değişmiş; şövalyelerin ve centilmenlerin aristokratik davranış kalıplarından, zamanla bir halk davranış biçimine dönüşmüştür.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

İbrahim Yıldırım

Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Abant Sok. 12

06330 Gazi Mahallesi, Ankara, Türkiye

E-posta: yildiran@gazi.edu.tr

KAYNAKLAR

- Alpman C.** (2001). *Eğitimin Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi*. Ankara: GSGM.
- Ateşoğlu M.** (Çev.) (1974). *Sporda Erdemlik: Fair Play*. Ankara: GSB.
- Bohus J.** (1986). *Sportgeschichte: Gesellschaft und Sport von Mykene bis heute*. München, Wien, Zürich: BLV.
- Brase G.** (1967). *Bildung und Erziehung in den englischen public Schools: Tradition, Entwicklung, Kritik*. Bad Heilbrunn/Obb.: Klinkhardt.
- Davidson T.** (2008). *Greklerde Eğitim Düşüncesi*. (A Aydoğan, Çev.). İstanbul: Say.
- Decker W.** (1995). *Sport in der griechischen Antike: vom minoischen Wettkampf bis zu den olympischen Spielen*. München: Beck.
- Dürüşken Ç.** (1991). *Antik Çağda Sporun Anlamı, Önemi ve Eğitimi. Türk-Alman Diyalogunda Spor Ahlakı ve Spor Felsefesine Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu*. (A Erdemli, Haz.). İstanbul: Meya, s. 127-130.
- Eichberg H.** (1978). *Leistung, Spannung, Geschwindigkeit: Sport und Tanz im gesellschaftlichen wandel des 18./19. Jahrhunderts*. Stuttgart: Klett.
- Erdemli A.** (1996). *İnsan, Spor ve Olimpizm*. İstanbul: Sarmal.
- Gillet B.** (1975). *Spor Tarihi*. (M Durak, Çev.). İstanbul: Gelişim.
- Gillmeister H.** (1988). *Fair Play: Ein Wort macht Geschichte. Fair geht vor, auch in Seoul'88*. (yy.): Deutsche Olympische Gesellschaft, s. 12-13.
- Guttman A.** (1987). *Ursprünge, soziale Basis und Zukunft des Fair Play*. *Sportwissenschaft*, 17(1), 9-19.
- Gür A.** (1979). *Spor ve Sosyal Sınıflar*. İstanbul: Aydınlik.
- Harris HA.** (1972). *Sport in Grossbritannien. Geschichte der Leibesübungen*. Bd. 4. (H. Ueberhorst, Ed.). Berlin, München, Frankfurt: Bartels & Wernitz, s. 182-189.
- Haubrich W.** (1965). *Die Bildsprache des Sports im Deutsch der Gegenwart*. Schorndorf: Hofmann.
- Héraucourt W.** (1939). *Die Wertwelt Chaucers: Die Wertwelt einer Zeitenwende*. Heidelberg: Winter.
- Hirn A.** (1936). *Ursprung und Wesen des Sports*. Berlin: Weidmann.
- Hoyle A.** (1933). *Gentleman-Ideal und Gentleman-Erziehung mit besonderer Berücksichtigung der Renaissance*. Leipzig: Felix Meiner.
- Indorf H.** (1938). *Fair Play und der "Englische Sportgeist"*. Hamburg: Friederichsen, de Gruyter & Co.
- Jost E.** (1973). *Die Fairness*. Ahrensburg: Czwalina.
- Kircher R.** (1927). *Fair Play: Sport Spiel und Geist in England*. Frankfurt: Frankfurter Societaets-druckerei.
- Lenk H.** (1964). *Werte, Ziele, Wirklichkeit der modernen Olympischen Spiele*. Schorndorf: Hofmann.
- Lenk H.** (2000). *Zur Fairness unter Systemzwaengen*. *Leistungssport*, 30(6), 25-27.
- Lenk H, Pilz GA.** (1989). *Das Prinzip Fairness*. Zürich: Edition Interform.

- Luther D, Hotz A.** (1994). Fairness im Sport-Lernen fürs Leben? *Leibesübungen–Leibeserziehung*, 48 (5), 4-8.
- Müller N.** (1988). Historische, philosophische und pädagogische Dimensionen des Fair Play. *Fair Play im Sport, Fairness im Leben.* (Bernhard Schwank, Ed.). Mainz, p. 8-20
- Ortega y Gasset, J.** (2005). *Avcılık Üstüne.* (D Türkömer, Çev.). İstanbul: YKY.
- Pilz GA, Wewer W.** (1987). *Erfolg oder Fair Play?: Sport als Spiegel der Gesellschaft.* München: Copress.
- Popplow U.** (1972). *Leibesübungen und Leibeserziehung in der griechischen Antike.* Schorndorf: Hofmann.
- Rahe B.** (1987). Fair Play in der Schule und Erziehung. *Schulverwaltungsblatt Niedersachsen*, 3, 78-84.
- Swaddling J.** (2000). *Antik Olimpiyat Oyunları.* (B Gürün, Çev.). İstanbul: Homer.
- Weiler I.** (1981). *Der Sport bei den Völkern der Alten Welt.* Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Wischmann B.** (1962). *Die Fairness.* Frankfurt: W. Limpert.

d2 DİKKAT TESTİNİN ÇOCUK SPORCULARDA ÖLÇÜT GEÇERLİĞİNİN TEST EDİLMESİ: PİLOT ÇALIŞMA*

Emine ÇAĞLAR**, Murat BİLGE**, Mustafa SÖĞÜT**

ÖZET

Bu çalışmada dikkat gerektiren motor beceri testlerinden reaksiyon zamanı ve el-göz koordinasyonu testleri ölçüt olarak kullanılarak d2 Dikkat Testinin sporcularda ölçüt bağıntılı geçerliğinin bir pilot çalışmada test edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Türkiye Tenis Federasyonu tarafından düzenlenen müsabakalara katılan ODTÜ Spor Kulübü ve Ankara Tenis Kulübü sporcularından 10-13 yaşları arasında 33 erkek (\bar{X} yaş = 10.76, S_s = 1.12 yıl) ve 20 kız (\bar{X} yaş = 10.83, S_s = 1.09 yıl) olmak üzere toplam 53 tenis sporcusu katılmıştır. Sporculara, önce d2 Dikkat Testi küçük gruplar halinde sınıf ortamında uygulanmıştır. Ölçüt olarak kullanılan motor beceri testlerinden Seçkili Reaksiyon Zamanı Testi (MOYART-Reaksiyon ve Hareket Zamanlama Sistemi 3S600) ve El-Göz Koordinasyonu Testi (Auto Scoring Mirror Tracer) bireysel olarak sınıf benzeri ortamda uygulanmıştır. d2 Dikkat Testi'nden elde edilen Toplam Madde-Hata (TM-H), Konsantrasyon Performansı (KP) ve Hata Yüzdesi (% H) değerleri z puanına dönüştürülmüş ve bu değerler kullanılarak Genel Konsantrasyon Puanı (Genel KP) hesaplanmıştır. Araştırma grubunun d2 Dikkat Testi'nden elde edilen puanları ile basit ve seçkili reaksiyon zamanı ve el-göz koordinasyonu test değerleri arasındaki ilişki, Pearson korelasyon analizi kullanılarak incelenmiştir. Korelasyon analizi sonuçlarına göre; d2 Dikkat Testi puanlarından TM-H, KP ve genel KP puanları ile ortalama basit reaksiyon zamanı değerleri arasında negatif ve orta düzeyde istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler bulunmuştur (sırasıyla $r = -.32, -.35, -.38, p < 0.05$). Bununla birlikte seçkili reaksiyon zamanı ve el-göz koordinasyonu ölçüm değerleri ile d2 Testi puanları arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır.

Bu bulgulara göre ölçüt olarak kullanılan motor beceri testleri ile d2 Testi puanları arasında ilişkinin olmayışı, d2 testinin ölçüt bağıntılı geçerliğinin tam olarak desteklenmediği sonucunu verebilir. Bunun yanı sıra, basit reaksiyon zamanı ile d2 Testi puanları arasında orta düzeyde anlamlı ilişkilerin olması, örneklemin yapısı (sayısı, yaşı vb) ve testlerin uygulama ortamlarından kaynaklanabilecek sorunların olması gibi nedenlerle bu bulgu dikkatli yorumlanmalı ve bu testin ölçüt bağıntılı geçerliğini sınama çalışmaları, farklı örneklerde (farklı spor dalları, farklı yaş grupları vb.) ve test uygulama ortamları uygun bir şekilde düzenlenerek tekrar edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: d2 Dikkat Testi, Reaksiyon Zamanı, El-Göz Koordinasyonu.

Geliş tarihi: 03.10.2011; Yayına kabul tarihi: 17.10.2011

*Bu çalışma 2009-56 proje numarası ile Kırıkkale Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir.

**Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Kırıkkale Üniversitesi, KIRIKKALE.

THE CRITERION RELATED VALIDITY OF THE d2 TEST OF ATTENTION IN THE CHILD ATHLETES: A PILOT STUDY

ABSTRACT

The purpose of this study was to test the criterion related validity of the d2 Test of Attention in the child athletes in a pilot study. Thirty three boys ($M_{age} = 10.76$, $SD = 1.12$ yıl) and 20 girls ($M_{age} = 10.83$, $SD = 1.09$ yıl) tennis players from ODTÜ Sports Club and Ankara Tennis Club participated in the study. The subjects regularly compete in the tournaments organised by Turkish Tennis Federation. Initially, d2 Test of Attention was administered to the subjects in small groups at classroom settings. The reaction time (Multi-Operational Apparatus for Reaction Time (MOYART)-35600) and eye-hand coordination (Automatic Mirror Trace) tests were performed by the subjects individually. The scores of Total Number processed (TN), TN minus Error (TN-E), and Concentration Performance (CP) of the d2 Test of Attention were transformed into z scores and general concentration performance (general CP) was calculated by using these z scores. The correlations between scores of the d2 Test, simple and choice reaction times, and eye-hand coordination were analysed by Pearson Product Moment Correlation coefficient. Pearson correlation analysis showed that there were negative, significant relationships between TN-E, CP, general CP and mean values of simple reaction time ($r = -.32, -.35, -.38$, $p < 0.05$, respectively). However, no significant relationship was found between values of choice reaction time, eye-hand coordination and scores of the d2 Test.

According to the results, lack of relationship between motor skills tests used as a criterion and scores of the d2 Test can demonstrate that criterion validity of d2 Test was not supported completely. But, these findings should be interpreted with caution because of presence of significant correlations between simple reaction time and the scores of d2 Test. In addition, the findings of the study may be affected by some reasons arising from sampling procedure (small sample size, young age group, athletes from only tennis etc.) and test applications. Therefore, testing criterion validity of d2 Test should be repeated in different samples (large sample size, athletes from variety sports, older age groups etc.).

Key Words: d2 Test of Attention, Reaction Time, Eye-Hand Coordination.

GİRİŞ

Sporla konsantrasyona verilen önem nedeniyle birçok zihinsel beceri antrenmanı programı, sporcularda dikkat becerilerini artırma amaçlı egzersiz ve stratejileri kapsamaktadır. Bu tekniklerin amacı; sporcuların “ilgisiz düşüncelerden temizlenmiş, vücudun gerginliklerden arınmış ve odağın o anda yapılan beceri için önemli olan şeye yoğunlaşmış olduğu” odaklanmış bir zihin kazanmasına yardımcı olmaktır. Spor görevlerinde sadece en uygun bilgiye dikkat edilmesi ve ilgili olmayan veya dikkat dağıtıcı bilgiden kaçınılması, başarılı performansın temelini oluşturmaktadır.

Dikkat, insan bilgi işlem sisteminin temel bir bileşenidir. İnsan sistemi bir defada ortamda bulunan tüm bilgileri işleyememesi nedeniyle, kapasitesi sınırlı olarak tanımlanır. Dikkat, bu sınırlı kapasitedeki işlemciye bilgi sağlamak için gereklidir (Dewey, Brawley ve Allard, 1989). Uygun uyarana dikkati yöneltme ve bu uyarana dikkat etmeyi sürdürme becerisi, hem sporda hem de iş yaşamında çok önemlidir. Dikkat kontrolü zihinsel antrenman programlarında anahtar bileşendir (Hardy ve Nelson, 1988). Çeşitli yazılı kaynaklarda sporcular için dikkat eğitimi programları tanımlanmıştır. Bu yazarlar, görevle ilgili olmayan bilgiler, düşünceler veya fiziksel işaretlerle dikkatin dağılmasına olanak vermeden o andaki göreve konsantre olma veya odaklanma yeteneğinin, daha iyi performansa neden olabileceği düşüncesinde birleşmektedirler (Singer ve ark.,1991).

Performans ortamında görev ile ilişkili bilgiye görsel seçici dikkat, bir motor beceriyi sergilemeye hazırlanmanın önemli bir parçasıdır (Magill, 2004). Burada tepki verilecek ilgili uyarana ilişkin bilginin kısa süreli belleğe aktarılmasında seçici dikkat (selective attention) önemli rol oynamaktadır. Sporda hızlı sergilenmesi gereken birçok beceride, çeşitli uyarılar arasından görev ile ilgili uyarıyı algılayıp, bu uyarıya verilecek tepkiye karar verilmesi ve bu tepkinin sergilenmesi sürecinin çabuk olması, sporcuya avantaj sağlayan önemli bir unsurdur. Burada açıklanan süreç bilgi işlem yaklaşımını açıklamaktadır. Bilgi işlemin hızını belirlemek için çoğu araştırmacı, bireylerin reaksiyon zamanını incelemektedirler. Reaksiyon zamanı bireyin karar verme etkililiği ve hızının iyi bir göstergesidir ve bir uyarının sunumu ile bireyin bu uyarıya tepkisinin başlangıcına kadar geçen süre olarak tanımlanmaktadır. Bu sürenin uzamasına sebep olabilen birçok faktör söz konusudur. Reaksiyon zamanını etkileyen en önemli faktörlerden biri, belli bir zamanda dikkat edilmesi gereken uyarıların sayısıdır (bu uyarıların her biri farklı bir eyleme neden olur). Örneğin bir seçkili reaksiyon zamanı görevinde, birey önce uyarıyı tanımlamalı ve sonra uygun tepkiyi seçerek sergilemelidir Coker, 2004; Magill, 2004; Schmidt ve Wrisberg, 2008). Deneyimli sporcular, çeşitli kaynaklardan bilgiyi, ardışık olarak alabilmede ve dikkatini hızlı bir şekilde kaydırabilmede, deneyimsiz olanlara göre daha iyidirler (Pesce ve ark., 2007). Bu noktadan hareketle bu çalışmada dikkat performansı daha iyi olan sporcuların, bir seçkili reaksiyon zamanı görevinde görev ile ilgili olmayan uyarıların daha çabuk elimine ederek daha kısa sürede tepki verecekleri hipotezi kurulmuştur. Burada seçkili reaksiyon zamanı görevi, dikkat gerektiren bir motor beceri olarak ele alınmış ve dikkati değerlendirmek için kullanılan d2 Dikkat Testinin ölçüt geçerliğinin sınanmasında bir ölçüt olarak kullanılmıştır. Temel olarak test geçerliğini belirleyen tüm prosedürler, testteki performans ile üzerinde çalışılan davranış özelliklerine ilişkin bağımsız olarak gözlenebilir gerçekler arasındaki ilişkilerle ilgilidir (Anastasi, 1988; Gregory, 1992). Ölçüt ile ilişkili geçerlik prosedürleri, belirli aktivitelerde bireysel performansı yordamada bir testin etkililiğini gösterir. Bu amaçla testteki performans, testin yordaması için düzenlendiği, doğrudan ve bağımsız bir ölçüm olan bir *ölçüte* karşı kontrol edilir (Anastasi, 1988).

Dikkat, bilişsel ve nörofizyolojik süreçlerin göstergeleri olarak doğrudan gözlenebilir davranışların ölçümünü kapsayan ikili görev (dual task) yöntemi, reaksiyon zamanı görevleri, Stroop testi ve Grid testi gibi laboratuvar görevleri aracılığı ile, envanterler ile, gözlem yoluyla

davranış analizi yapılarak ölçülebilir. Dikkatin bilişsel ölçümleri, hem zihinsel yüklenme (workload) hem de dikkatin seçiciliğini araştırmak için düzenlenmiş kendini ifade etme (self-report) araçlarını (kalem kâğıt testleri) kapsar (Abernethy, Summers ve Ford, 1998). d2 Dikkat Testi, kalem ve kâğıt kullanılarak uygulanabilen bir test olması nedeniyle laboratuvar dışında, uygun koşullar sağlanarak sahada da kullanımı kolay ve ucuz bir test özelliği taşımaktadır. Bu bağlamda genç ve yetişkin Türk sporcularında yapı ve zamandaş (benzer bir test ile) geçerliliği ile güvenilirliği Çağlar ve Kuruç (2006) tarafından çalışılan bu testin, ölçüt geçerliliğinin ortaya konması testin alanda kullanılabilirliğine katkıda bulunacaktır.

YÖNTEM

a) Araştırma Grubu: Araştırmaya Türkiye Tenis Federasyonu tarafından düzenlenen müsabakalara katılan ODTÜ Spor Kulübü ve Ankara Tenis Kulübü sporcularından 10-13 yaşları arasında 33 erkek ($\bar{X}_{\text{yaş}} = 10.76$, $S_s = 1.12$ yıl) ve 20 kız ($\bar{X}_{\text{yaş}} = 10.83$, $S_s = 1.09$ yıl) olmak üzere toplam 53 tenis sporcusu ($\bar{X}_{\text{spor yaşı}} = 3.93$, $S_s = 1.20$ yıl) katılmıştır.

b) Veri Toplama Araçları:

d2 Dikkat Testi: Brickenkamp tarafından 1962’de geliştirilmiştir. Testin amacı sürekli dikkat ve görsel tarama yeteneğini değerlendirmektir (Spreen ve Strauss, 1998). d2 Dikkat Testi, seçici dikkat ve zihinsel konsantrasyonun bir ölçümüdür. Test elkitabında “dikkat ve konsantrasyon” yapısı, performans yönelimli, sürekli ve bir uyarı seçmeye odaklanma olarak kullanılmıştır (Brickenkamp ve Zillmer, 1998).

Testin ön sayfasında deneğin kişisel bilgileri ve performans sonuçlarının kaydedileceği bölüm bulunmaktadır. Ayrıca deneğe görevin öğretilmesi için bir alıştırmaya satırı da yer almaktadır. Arka sayfada standart test formu bulunmaktadır. Test sayfası, her birinde 47 işaretli harf bulunan 14 satırdan oluşmaktadır. Her satırda bir, iki, üç ve dört küçük işareti olan “p” ve “d” harflerinden oluşan 16 farklı harf bulunmaktadır. Test sırasında denek, ilgili olmayan diğer harfleri görmezden gelerek iki işareti olan “d” harflerini bulmak ve üzerini çizmek için satırları taramak zorundadır. Her satır için deneğe 20 saniye süre verilir. Bireysel veya grup olarak uygulanabilir (Brickenkamp ve Zillmer, 1998; Spreen ve Strauss, 1998).

d d d d p d p d d p d d p d p
 || | || | || | || | || | || | || | || |

Şekil 1. d2 Testi’nde bulunan harf örnekleri.

d2 Testinden elde edilen puanlar ve anlamları aşağıda verilmiştir (Brickenkamp ve Zillmer, 1998; Spreen ve Strauss, 1998):

İşlenen Toplam Madde Sayısı (TM): Hem ilgili hem de ilgili olmayan, işlenen tüm maddelere ilişkin performansın niceliksel ölçümüdür. Toplam madde sayısı, yüksek düzeyde güvenilirdir ve dikkatin paylaşılması (seçici ve sürekli), işlem hızı, tamamlanan iş miktarı ve motivasyona ilişkin olarak normal dağılım gösteren bir ölçümdür.

Toplam Hata (H): Sıra puanı hataları (H), tüm hataların toplamıdır. Toplam hata, işaretlenmemiş (H_1) ve yanlış işaretlenmiş harfleri (H_2) kapsar. H_1 , ilgili maddeler (altında ya da üstünde iki virgül olan d harfleri) işaretlenmediğinde oluşur.

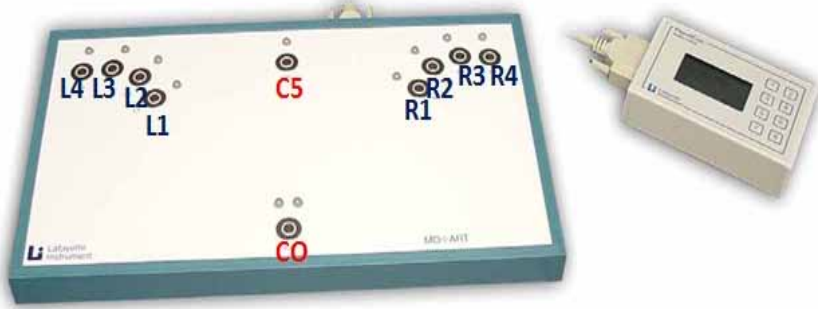
Hata Yüzdesi: Hata yüzdesi, performansın niteliksel yönünü ölçen bir değişkendir. İşlem gören tüm maddeler içinde yapılan hata oranını temsil eder. Hata oranı azaldıkça, deneğin doğruluğu, işin niteliği ve dikkatlilik derecesi artar.

Toplam Madde - Hata (TM-H): TM-H, taranan toplam madde sayısı eksi hata puanlarıdır ($H_1 + H_2$).

Konsantrasyon Performansı (KP): KP, doğru olarak işaretlenen ilgili (iki işaretli olan d harfleri) madde sayısından (DM), H_2 'nin çıkarılması ile elde edilir. TM-H'ye zıt olarak toplam performansın yeni puanı (KP), ayırdetmeksizin tüm harfleri işaretleme ya da rastgele test bölümlerini atlama gibi eğilimlerle bozulmaz. Performansın doğruluğu ve hızın koordinasyonuna ilişkin mükemmel bir indekstir.

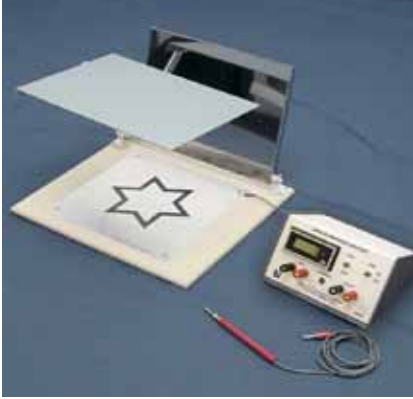
Reaksiyon ve Hareket Zamanlama Sistemi 35600°C: Katılımcıların seçkili reaksiyon zamanlarının ölçümünde "Multi-Operational Apparatus for Reaction Time (MOΨART) (35600)" (Lafayette Instrument Company) cihazı kullanılmıştır (Resim 1). Cihazda, uyarının verilmesi ile katılımcılar tarafından en kısa sürede basılması gereken yanıt düğmeleri bulunmaktadır. Araştırmacı tarafından çalıştırılan laboratuvar zamanlayıcısı yanıtın gerçekleşmesi ile durmaktadır (Lafayette Instrument, 2004a).

Bu çalışmada reaksiyon zamanı ölçümlerinde katılımcılardan baskın olan el ve parmaklarını kullanmaları istenmiştir. Basit reaksiyon zamanı ölçümleri için CO (0) butonu kullanılmıştır. Katılımcılardan uyarıyı fark eder etmez CO (0) üzerindeki parmaklarını çekmeleri istenmiştir. Seçkili reaksiyon zamanı ölçümlerinde ışık uyarını olarak L4 ve R4 butonları ile ses uyarını kullanılmıştır. Uyarının ses olduğu durumlarda katılımcılardan mümkün olan en kısa sürede C0 butonu üzerindeki parmaklarını kaldırıp C5 butonuna basmaları istenmiştir. Uyarının verilmesi ile katılımcının butondan elini kaldırması arasında geçen zaman reaksiyon zamanı olarak hesaplanmaktadır. Katılımcının butondan elini kaldırması ile C5 butonuna basması arasında geçen zaman ise hareket zamanı olarak kaydedilmektedir. Uyarının ışık olduğu durumlarda ise L4 ve R4 butonlarına basmaları

Resim 1. Reaksiyon ve Hareket Zamanlama Sistemi 35600°C (MOΨART)

istenmiştir. Ses uyarısında olduğu gibi ışık uyarısının verilmesi ile katılımcının butondan elini kaldırması arasında geçen zaman reaksiyon zamanı olarak, butondan elin kalkması ile L4 veya R4 butonuna basılması arasında geçen zaman ise hareket zamanı olarak kaydedilmektedir.

Resim 2. Otomatik Yansıma Takip Düzenegi

Otomatik Yansıma Takip Düzenegi (Auto Scoring Mirror Tracer-58024A): Araştırma grubunun el-göz koordinasyon performanslarının ölçümünde Otomatik Yansıma Takip Düzenegi (Lafayette Instrument Company) cihazı kullanılmıştır (Resim 2). Araştırma grubundan ellerinde bulunan metal kalem ile yıldız taslağını aynadaki yansımasına bakarak hızlı bir şekilde ve mümkün olduğunca az hata ile takip etmeleri istenmiştir. Cihaza bağlı bulunan elektronik uyarı kaydedicisi, metal kalemin yıldız figürünün sınırlarını aşma sayısını kaydetmektedir. Araştırma grubunun test sonuçları yapılan hatalar ile belirlenir (Lafayette Instrument, 2004b).

c) Verilerin Toplanması: Sporculara, önce d2 Dikkat Testi küçük gruplar halinde sınıf ortamında uygulanmıştır. Ölçüt olarak kullanılan motor beceri testlerinden Seçkili Reaksiyon Zamanı Testi (MOYART -Reaksiyon ve Hareket Zamanlama Sistemi 35600) ve El-Göz Koordinasyonu Testi (Auto Scoring Mirror Tracer) her bir sporcuya bireysel olarak sınıf benzeri ortamda uygulanmıştır.

Seçkili Reaksiyon Zamanı testi uygulamasında, araştırma grubundan baskın olan ellerini kullanarak rastgele aralıklarla verilen ses ve ışık uyarısına en hızlı şekilde tepki göstermeleri istendikten sonra, 3 deneme hakkı verilmiş ve sonrasında 10 kez ölçümleri alınmış ve kaydedilmiştir.

El-Göz Koordinasyonu testi (Otomatik Yansıma Takip Düzenegi) ise araştırma grubuna iki kez uygulanmıştır. Sporcunun testi öğrenmesi amacıyla bir deneme uygulaması yapılmış, arkasından yapılan ikinci uygulamadan elde edilen değerler ise test sonucu olarak kullanılmıştır.

d) Verilerin Analizi: d2 Dikkat Testi'nden elde edilen Toplam Madde-Hata, Konsantrasyon Performansı ve Hata Yüzdesi değerleri z puanına dönüştürülmüş ve bu değerler kullanılarak Genel Konsantrasyon puanı hesaplanmıştır. Araştırma grubunun d2 Dikkat Testi'nden elde edilen her puanı ve genel konsantrasyon puanları ile basit ve seçkili reaksiyon zamanı ve el-göz koordinasyonu test değerleri arasındaki ilişki, Pearson korelasyon analizi kullanılarak incelenmiştir.

BULGULAR

a) Tanımlayıcı bulgular

Araştırma grubunun d2 Dikkat Testinden elde edilen puanlar ile bu puanların standartlaştırılması sonrası toplanmasıyla elde edilen genel konsantrasyon puanı ortalamaları Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma Grubunun d2 Dikkat Testi Puan Ortalamaları

d2 Testi puanları	10-13 Yaş (n = 53)	
	\bar{X}	Ss
İşlenen toplam madde sayısı (TM)	320.73	51.35
Toplam hata (H)	9.65	10.51
Hata yüzdesi (% H)	2.99	3.23
Toplam madde-Hata (TM-H)	311.05	50.65
Konsantrasyon performansı (KP)	126.05	21.35
Genel KP*	150.00	24.78

*Genel KP puanı; TM-H, %H ve KP puanları standartlaştırıldıktan sonra, bu puanların toplamından elde edilmiştir.

Araştırma grubuna uygulanan basit ve seçkili reaksiyon zamanları ile hareket zamanı ölçümlerine ilişkin tanımlayıcı istatistik sonuçları Tablo 2'de verilmiştir. Tabloda tüm on (10) ölçümün ortalamaları ve bu on ölçüm içerisinde elde edilen en iyi değerlerin ortalamaları sunulmuştur.

Tablo 2. Araştırma Grubunun Basit ve Seçkili Reaksiyon Zamanları İle Hareket Zamanları Ortalamaları

	Zaman (ms)		En iyi zaman (ms)	
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
Basit RZ	262.00	48.63	221.30	41.306
Seçkili RZ (ışık)	387.95	84.04	306.71	60.11
Seçkili RZ (ses)	416.43	117.51	315.01	109.48
Hareket Zamanı (ışık)	202.39	35.32	147.13	37.05
Hareket Zamanı (ses)	264.91	107.92	184.83	80.92

Not. RZ : Reaksiyon Zamanı

Tablo 2'de sunulan hem reaksiyon zamanı hem de hareket zamanı değerleri incelendiğinde, her ikisinde de ses uyarısına nazaran ışık uyarısına verilen tepkinin daha hızlı olduğu görülmektedir.

Araştırma grubuna uygulanan el-göz koordinasyonu ölçümlerine ilişkin tanımlayıcı istatistik sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Araştırma Grubunun El-Göz Koordinasyonu Hata ve Süre Ortalamaları

	Deneme		Ölçüm	
	\bar{X}	Ss	\bar{X}	Ss
El göz Koordinasyonu- HATA (sayı)	16.88	13.58	14.24	11.86
El göz Koordinasyonu –SÜRE (sn)	105.00	46.17	78.98	39.33

b) Ölçüt bağıntılı geçerlik ile ilgili bulgular

Ölçüt olarak kullanılan motor beceri testleri ölçümlerinden elde edilen el-göz koordinasyonu değerleri ve ortalama reaksiyon zamanı değerleri ile d2 Dikkat Testi puanlarına uygulanan korelasyon analizi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. d2 Testi Puanları İle Ortalama Reaksiyon Zamanı, Hareket Zamanı ve El-Göz Koordinasyonu Değerlerine Uygulanan Korelasyon Analizi Sonuçları.

	Hata Yüzdesi	TM-H	KP	Genel KP
Basit RZ	-.27	-.32'	-.35'	-.38'
Seçkili RZ (ışık)	.03	-.13	-.09	-.07
Seçkili RZ (ses)	.15	.03	.09	.11
Hareket Zamanı (ışık)	-.01	.06	.04	.03
Hareket Zamanı (ses)	-.01	-.12	-.13	-.10
El göz Koord. (hata)	.01	.06	.04	.04
El göz Koord. (süre)	.02	-.07	-.06	-.04

*p<0.05

Tablo 4 incelendiğinde, d2 Testi puanlarından TM-H, KP ve Genel KP puanları ile basit reaksiyon zamanı değerleri arasında negatif, istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunduğu görülmektedir (p<0.05). Buna göre konsantrasyon puanı arttıkça, basit reaksiyon zamanı değerleri azalmaktadır. Diğer bir deyişle sporcular yaptıkları göreve iyi konsantre olduklarında, daha hızlı bir şekilde tepki vermektedirler. Bununla birlikte seçkili reaksiyon zamanı ve el-göz koordinasyonu ölçüm değerleri ile d2 Testi puanları arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır.

Tablo 5. d2 Testi Puanları İle En İyi Reaksiyon ve Hareket Zamanı Değerlerine Uygulanan Korelasyon Analizi Sonuçları

	Hata Yüzdesi	TM-H	KP	Genel KP
Basit RZ	-.213	-.221	-.249	-.275
Seçkili RZ (ışık)	-.035	-.037	-.022	-.038
Seçkili RZ (ses)	.136	.159	.184	.193
Hareket Zamanı (ışık)	.124	.010	.033	.067
Hareket Zamanı (ses)	.077	-.126	-.099	-.060

Reaksiyon zamanı testinde uygulanan on (10) ölçümün içerisinde elde edilen en iyi değerler (en kısa RZ değerleri) ile d2 Testi puanlarına uygulanan korelasyon analizi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir. Tablo 5'te de görüldüğü gibi, on ölçümün içindeki en iyi reaksiyon ve hareket zamanı değerleri ile d2 Testi puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler bulunamamıştır.

TARTIŞMA

Bu çalışmada dikkat gerektiren motor beceri testlerinden reaksiyon zamanı ve el-göz koordinasyonu testleri ölçüt olarak kullanılarak d2 Dikkat Testinin sporcularda ölçüt bağıntılı geçerliliğinin bir pilot çalışmada test edilmesi amaçlanmıştır.

Bu amaca yönelik olarak d2 Testi puanları ile reaksiyon zamanı ve el-göz koordinasyonu ölçüm değerlerine uygulanan korelasyon analizi sonucunda, d2 Testi puanlarından TM-H, KP ve Genel KP puanları ile basit reaksiyon zamanı değerleri arasında negatif, istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunduğu saptanmıştır. Buna göre sporcunun konsantrasyon performansı arttıkça, basit reaksiyon zamanı değerleri azalmaktadır. Diğer bir deyişle, sporcular yaptıkları göreve iyi konsantre olduklarında, sadece bir uyarana bir tepkinin verilmesinin gerektiği basit reaksiyon zamanı görevinde daha hızlı tepki vererek iyi performans sergilemektedirler. Bu bulgunun d2 Dikkat Testinin ölçüt bağıntılı geçerliliğine kısmi destek sağladığı söylenebilir. Daha önce de belirtildiği gibi Anastasi (1988)'ye göre ölçüt ile ilişkili geçerlik prosedürleri, belirli aktivitelerde bireysel performansı yordamada bir testin etkililiğini gösterir. Bu amaçla testteki performans, testin yordaması için düzenlendiği, doğrudan ve bağımsız bir ölçüm olan bir *ölçüte* karşı kontrol edilir. Bu çalışmada d2 Testinden elde edilen TM-H, KP ve Genel KP puanlarının, ölçüt olarak kullanılan dikkat gerektiren basit reaksiyon zamanı görevinden elde edilen değerlerle birlikte değişim gösterdikleri bulunmuştur. Bu nedenle bu bulgu, d2 Dikkat testinin ölçüt bağıntılı geçerliliğine delil olarak görülebilir.

Bununla birlikte seçkili reaksiyon zamanı testinde uygulanan on (10) ölçümden elde edilen ortalama değerler ve bu ölçümlerin içerisindeki en iyi değerler (en kısa RZ değerleri) ile d2 Testi puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Benzer bir şekilde el-göz koordinasyonu ölçüm değerleri ile d2 Testi puanları arasında da anlamlı ilişkiler saptanamamıştır. Bu bulguların ışığında, d2 Dikkat Testinin ölçüt bağıntılı geçerliliğinin tam

olarak desteklenmediği söylenebilir. Bununla birlikte d2 Testi puanları ile basit reaksiyon zamanı arasında negatif yönde orta düzeyde (Büyüköztürk, 2002) anlamlı ilişkilerin olması, bu bulgunun dikkatli yorumlanması gerektiğine işaret etmektedir. Çoklu reaksiyon zamanı görevleri ve el-göz koordinasyonu görevi ile d2 Dikkat Testi puanları arasında ilişkinin bulunmayışı, örneklem ve ölçüm uygulamaları ile ilgili nedenlerden kaynaklanıyor olabilir. Bu çalışmada kullanılan örneklemin sayıca az olması, örneklemin küçük yaş grubu sporculardan oluşması ve sadece bir spor dalındaki (tenis) sporcuların örnekleme dahil edilmesi bu çalışmanın zayıf yanları olarak açıklanabilir. Ayrıca seçilen motor beceri görevlerinin, bireylerin algısal motor yeteneklerinden (reaksiyon zamanı) oluşması (Schmidt ve Wrisberg, 2008), dolayısıyla görevin başarılı sergilenmesinin dikkat gereksinimi kadar aynı zamanda bireyin yeteneğine bağlı olması, bu görevlerin ölçüt olarak kullanılmasının uygunluğunun irdelenmesi gerektiğini göstermektedir. Çeşitli araştırmacılar, ölçülen bilişsel yeteneğin, göreve özgülüğü ne kadar çok olursa, sonuç performansın yordanmasının o kadar iyi olacağını göstermişlerdir (Helsen ve Starkes, 1999). Bu bilgiden hareketle, d2 Dikkat Testindeki uyarılar ile ölçüt olarak kullanılan görevlerdeki uyarıların benzerliğinin düşük olması da, d2 Dikkat Testi puanları ile çoklu reaksiyon zamanı ve el-göz koordinasyonu görevleri arasında ilişkinin bulunmayışının bir sebebi olarak ele alınabilir.

Elde edilen sonuçlara göre bu motor beceri testleri ile d2 Testi puanları arasında ilişkinin olmayışı, d2 testinin ölçüt bağıntılı geçerliğini desteklemediğini gösterebilir. Bunun yanı sıra bu bulgular dikkatli yorumlanmalıdır. Çünkü hem basit reaksiyon zamanı ile d2 Testi puanları arasında orta düzeyde anlamlı ilişkilerin olması, hem de örneklem sayısının az olması, örneklemin bir spor dalından olması, örneklemin yaş grubunun küçük olması nedeniyle testlerin uygulamalarından kaynaklanabilecek sorunlar böyle bir bulguya neden olmuş olabilir. Pilot çalışma olarak düzenlenen bu çalışmada elde edilen bulgulardan yola çıkarak, gelecek çalışmalarda, çok çeşitli spor dallarındaki genç ve yetişkin sporculardan yeterli sayıda örneklem alarak çalışmanın tekrarlanması önerilebilir. Ayrıca ölçüt olarak kullanılacak görevlerin, test uyarılarına benzer uyarılara sahip görevlerden seçilmesi ile çalışmanın tekrarlanması farklı sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Abernethy B, Summers JJ ve Ford S. (1998). Issues in the Measurement of Attention. In: JL Duda (Ed.), *Advances in Sport and Exercise Psychology Measurement*. Morgantown: Fitness Information Technology, 173-193.
- Anastasi A. (1988). *Psychological Testing* (8th ed.). New York: Macmillan Publishing Company.
- Brickenkamp R ve Zillmer E. (1998). *The d2 Test of Attention*. Seattle: Hogrefe & Huber Publishers.
- Büyüköztürk Ş. (2002). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi Elkitabı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Coker CA. (2004). *Motor Learning and Control for Practitioners*. Boston: McGraw Hill.

- Çağlar E ve Koruç Z. (2006). d2 Dikkat Testinin Sporcularda Güvenirliği ve Geçerliği. *Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2): 58-80.
- Dewey D, Brawley LR ve Allard F. (1989). Do the TAIS Attentional-Style Scales Predict How Visual Information is Processed? *Journal of Sport & Exercise Psychology*, 11: 171-186.
- Gregory RJ. (1992). *Psychological Testing. History, Principles, and Applications*. Boston: Allyn & Bacon.
- Hardy L ve Nelson D. (1988). Self-Regulation Training in Sport and Work. *Ergonomics*. 31(11): 1573-1583.
- Helsen WF ve Starkes JL. (1999). A Multidimensional Approach to Skilled Perception and Performanse in Sport. *Applied Cognitive Psychology*, 13: 1-27.
- Lafayette Instrument (2004a). *Multi-Operational Apparatus for Reaction Time (MOΨART) User Instructions*. Lafayette, IN: Lafayette Instrument Company.
- Lafayette Instrument (2004b). *Automatic Mirror Trace User's Manual*. Lafayette, IN: Lafayette Instrument Company.
- Magill RA. (2004). *Motor Learning and Control. Concepts and Applications*, 7th Edition, Boston: McGraw Hill.
- Pesce C, Tessitore A, Casella R, Pirritano M & Capranica L. (2007). Focusing of Visual Attention at Rest and During Physical Exercise in Soccer Players. *Journal of Sports Sciences*, 25(11): 1259 – 1270.
- Schmidt RA, Wrisberg CA. (2008). *Motor Learning and Performance. A Situation-Based Learning Approach*. 4th Edition, Champaign, IL: Human Kinetics.
- Singer RN, Cauraugh JH, Tennant LK, Murphey M, Chen D, Lidor R. (1991). Attention and Distractors: Considerations for Enhancing Sport Performances. *International Journal of Sport Psychology*, 22: 95-114.
- Spren O, Strauss E. (1998). *A Compendium of Neuropsychological Tests (2nd ed.)*. New York: Oxford University Press.

SPOR TURİZMİNDE HİZMET KALİTESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ: ANTALYA'DAKİ FUTBOL KAMPLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

H. Pınar SALAHOĞLU*, Bülent GÜRBÜZ**, A. Selman ÖZDEMİR***, Suat KARAKÜÇÜK***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Antalya'ya gelen yabancı profesyonel futbol kulüplerinin konakladıkları otellerdeki ve bu otellere ait futbol tesislerden aldıkları hizmete yönelik memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi ve çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılmasıdır. Çalışmaya Antalya'ya futbol kampı yapmak için farklı ülkelerden gelen toplam 124 kişi gönüllü olarak katılmıştır. Çalışmada yer alan katılımcılara araştırmacı tarafından geliştirilen ve "Otelin Standart Turizme Yönelik Servis Kalitesi" ve "Otelin Futbol Turizmine Yönelik Hizmet Kalitesi"ni değerlendirmek için 2 faktörlü yapı ve toplam 33 sorudan oluşan ölçek uygulanmıştır. Katılımcılardan ölçekte yer alan ifadeleri "Hiç Katılmıyorum" (1) ve "Tamamen Katılıyorum" (6) şeklinde yer alan likert tipi ölçek üzerinde değerlendirmeleri istenmiştir. İstatistiksel analiz kısmında ise, ölçeğin geçerlik yapısını test etmek için temel bileşenler faktör analizi uygulanırken güvenilirlik düzeyini test etmek için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Ayrıca, elde edilen verilen katılımcıların demografik değişkenlerine göre karşılaştırılması için frekans, yüzde ve ki-kare analizlerinden faydalanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda, yöneticilik tecrübesi yüksek olan katılımcıların diğerleri ile karşılaştırıldığında "otelin futbol turizmine yönelik hizmet kalitesi" memnuniyet faktörü üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Yöneticilerin Türkiye'ye kamp için geliş sayısına göre yapılan ki-kare analizi sonucunda da ölçekte yer alan her iki faktör üzerinde de etkili olduğu görülmüştür. Katılımcıların, diğer demografik değişkenlerine göre ise gerekli istatistiksel koşullar sağlanmadığı için analizler yapılamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Spor Turizmi, Hizmet Kalitesi, Futbol, Otel.

Geliş tarihi: 05.10.2011; Yayına kabul tarihi: 15.10.2011

* Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Yüksek Lisans Öğrencisi, ANKARA.

** Ahi Evran Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, KIRŞEHİR.

*** Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, ANKARA.

EVALUATING THE SERVICE QUALITY IN SPORT TOURISM: A RESEARCH ON FOOTBALL CAMPS IN ANTALYA

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the level of satisfaction from the service quality of the hotels where foreign Professional Football Clubs have stayed and the football facilities of these hotels and to compare the data by different variations. 124 volunteer attendants from several countries who came to Antalya for football camps helped the study. A survey of 2 factor structure with 33 questions to evaluate both "Standard Tourism Service Quality of the Hotel" and "Football Tourism Service Quality of the Hotel", which is developed by the researcher, applied to the attendants. Attendants are requested to answer as "I totally disagree" (1) or "I totally agree" (6) as in a Likert Type of survey. In the Statistical Analysis section, to test the confidentiality level of the survey while applying the principal component factoring, Cronbach Alpha internal consistence is calculated to validate the structure of the survey. And, frequency, percentage and chi-square analysis applied to compare the outcome by the attendants' demographic variables. Analysis results showed that the more experienced administrators among the attendants are more satisfied by the "Football Tourism Service Quality of the Hotel". According to the results of chi-square analysis, it is seen that the number of camp attendance in Turkey by the administrators, was effective on both factors. Analysis were not made by the other demographic variables of the attendants because necessary statistical conditions could not be obtained.

Key Words: Sport Tourism, Service Quality, Football, Hotel.

GİRİŞ

Bacasız fabrika olarak görülen turizm sektörü, özellikle II. Dünya Savaşından sonra hemen her ülkenin önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Dünya ülkeleri gelir ve istihdam yaratma açısından önemli etkilere sahip bu sektörü canlandırabilmek için yüksek miktarlarda harcamalar yapmaya başlamıştır (Erdoğan, 2007). Özellikle 1983 yılından bu yana, devlet teşviklerinin artışı ile Türk turizmi kademe atlamıştır. Daha önce birkaç şehir oteli ve kıyılarda yer alan motel ve pansiyonlardan ibaret olan konaklama tesisleri yerini, bugün, özellikle Akdeniz'de dev beş yıldızlı kıyı otellerine bırakmıştır.

Turizmin ekonomik, kültürel, sosyal, siyasal etkileri bu endüstriye verilen önemin artmasında etkili olmakta, özellikle turizmin yarattığı ekonomik etkiler ülkelerin turizmi geliştirme çabalarını hızlandırmaktadır (Goodwin, 1998). Turizm; ödemeler dengesine etkisi, istihdam ve gelir yaratması, katma değerinin çok yüksek olması, altyapı ve üstyapıya olumlu etkileri ve diğer sektörlerle etkisi nedeniyle özellikle gelişmekte olan ülkeler açısından önemli bir sektör konumuna gelmektedir (Roe, 2001). Turizm endüstrilerini geliştirmek ve uluslar arası pazarda etkinlik sağlamak konusunda zorlukları olmasına

karşın gelişen ülkelerin birçoğu için turizm çekici bir kalkınma ve gelişme seçeneğidir. Turist türleri ve kaynakları, gelirin yeniden dağılımı, ticari kısıtlamalardan bağımsızlık, talep sürekliliği, gelişme maliyetleri, istihdam, prestij gibi nedenlerle birçok ülke turizmi geliştirmek için yatırımlar yapmaktadır (Yarcan, 1998).

Turizm son 10 yılda çeşitlenmiştir. Modern turizmin ilk tanımlaması, 1905 yılında E. Guyer-Freuler tarafından “artan dinlenme ve hava değişimi gereksinimi nedeniyle doğal güzelliklerin aranması ve bunlardan duyulan zevkin artması, ticaret ve endüstrinin gelişmesi, ulaştırma araçlarının mükemmelleşmesi sonucu insan topluluklarının çeşitli ilişkiler kurmalarına dayanan önemli bir olaydır” şeklinde yapılmıştır (Akt: Sertkaya, 2001).

Turizm çeşitleri birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Spor turizmi de bu sınıflamaların içerisinde önemli bir yerde durmakta ve sürekli olarak gelişmektedir. George’un turizm sınıflandırmasında spor turizmi; spor yapan, spora ilgi duyan ve sporla ilişkili bulunan kişilerin; sportif karşılaşmalara, olimpiyatlara ve benzeri olaylara bizzat katılmak veya bunları izlemek amacıyla oluşturdukları turizm çeşididir (Karaküçük, 2008).

Her yönüyle, değişimlere ve yeni beklentilere cevap verilecek bir turizm potansiyeline sahip olan ülkemizde sağlanan teşvikler ve uygulanan politikalar ile sayısız turistik tesis inşa edilmiş, her türlü tüketiciye cevap verecek bir turizm altyapısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Son yıllarda İspanya başta olmak üzere birçok ülkede futbol, spor turizminin bir çeşidi haline gelmiş, yüklü miktarda gelir, saygınlık ve prestiji de beraberinde getirmiştir. Ülkemizde, futbol kulüplerinin kamp için en fazla tercih ettiği Antalya’da 300’e yakın futbol sahası bulunmaktadır. Belek, Kundu, Manavgat ve Kemer bölgelerinde bulunan futbol sahalarının bazıları otellere, bazıları da kamu kuruluşlarına ait olup, sayının her geçen gün artması, Antalya’yı futbol takımlarının buluşma noktası haline getirmektedir. 1990’da Antalya’ya kamp için 25 futbol takımı gelirken günümüzde bu rakam binlerle ifade edilmekte ve her takım ortalama 40-50 kişilik gruplar halinde kamp yapmaktadır (TURSAB, 2002).

Bu bağlamda çalışmanın amacı Antalya’ya gelen yabancı profesyonel futbol kulüplerinin konakladıkları otellerdeki ve bu otellere ait futbol tesislerden aldıkları hizmete yönelik memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi ve çeşitli değişkenlere göre karşılaştırılmasıdır.

YÖNTEM

Araştırmamın evrenini, Antalya’da futbol turizmi yapan otellere futbol kampı yapmak için gelen kulüplerin yöneticileri oluşturmaktadır. 2009-2010 tarihlerinde Antalya çevresinde futbol turizmi yapan otellere futbol kampı yapmak için toplam 23 ülkeden gelen ve 124 profesyonel futbol kulübünü temsil eden yöneticiler ise bu çalışmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır.

Bu çalışmada kullanılan “Spor Turizminde Hizmet Kalitesi Değerlendirme Ölçeği” (Salahoğlu, 2010) iki bölümden oluşmaktadır. Ölçeğin birinci bölümünde katılımcıların kişisel bilgilerinin elde edilmesine yönelik sorulara (6 soru), ikinci bölümde ise “Otelin Standart Turizme Yönelik Servis Kalitesi” (17 madde) ve “Otelin Futbol Turizmine Yönelik Hizmet Kalitesi”ne (14 madde) yönelik ifadeler yer verilmiştir. Katılımcılardan ölçekte yer alan ifadeleri 1 (Hiç Katılmıyorum) ile 6 (Tamamen Katılıyorum) arasındaki ifadelerde değerlendirmeleri istenmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler SPSS 15.0 (Statistical Packages for Social Science) programı ile analiz edilmiştir. Ölçeğin geçerliğini test etmek için Temel Bileşenler Faktör Analizi uygulanmış, güvenirlik düzeyini belirlemek için Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Katılımcıların demografik değişkenlerine göre ise frekans, yüzde ve ki-kare gibi istatistiksel işlemler yapılmıştır.

BULGULAR

Araştırma bulguları incelendiğinde, Tablo 1’de görüldüğü gibi çalışmaya katılan 124 kulüp yöneticisinin 36-60 ≥ yaşları arasında ve %100’ünün erkek olduğu tespit edilmiştir. Diğer bulgulara göre Otelin Standart Turizme Yönelik Servis Kalitesi değişkenlerine ait faktörün genel ortalaması 4,010; Otelin Futbol Turizmine Yönelik Hizmet Kalitesi değişkenlerine ait faktörün genel ortalaması 3,892 olup her iki faktörün kalite olarak ortalamasının biraz üstünde olduğu saptanmıştır. (1-6 seçeneklerinin ortalaması olan 3,5’un üzerinde).

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Cinsiyet	Değişken	Frekans	Yüzde
	Erkek	124	100
	Kadın	0	0
	Toplam	124	
Yaş	Değişken	Frekans	Yüzde
	36-40	8	6,5%
	41-45	37	29,8%
	46-50	36	29,0%
	51-55	35	28,2%
	56-60	4	3,2%
	>60	4	3,2%
	Toplam	124	

Tablo 2. Çalışmaya Katılan Takımların Uyuğu, Türkiye'ye Geliş Sayısı ve Takım Yöneticilerinin Tecrübesi

	Değişken	Frekans	Yüzde		Değişken	Frekans	Yüzde
Takımın Uyuğu	Almanya	17	13,7%	Geliş Sayısı	1	19	15,3%
	Avusturya	3	2,4%		2	38	30,6%
	Azerbaycan	6	4,8%		3	18	14,5%
	Belarus	3	2,4%		4	12	9,7%
	Belçika	9	7,3%		5	11	8,9%
	Bulgaristan	4	3,2%		6	8	6,5%
	Çek	3	2,4%		7	6	4,8%
	Danimarka	6	4,8%		8	7	5,6%
	Finlandiya	1	0,8%		9	3	2,4%
	Hollanda	10	8,1%		10	2	1,6%
	İsveç	5	4,0%	Toplam	124		
	İsviçre	11	8,9%	Yöneticilik Tecrübesi	1	1	0,8%
	Kazakistan	8	6,5%		2	3	2,4%
	Kore	4	3,2%		3	2	1,6%
	Macaristan	5	4,0%		4	4	3,2%
	Özbekistan	2	1,6%		5	5	4,0%
	Polonya	3	2,4%		6	17	13,7%
	Romanya	4	3,2%		7	13	10,5%
	Rusya	7	5,6%		8	16	12,9%
	Sırbistan	1	0,8%		9	22	17,7%
	Slovakya	3	2,4%		10	15	12,1%
	Slovenya	9	7,3%		11	11	8,9%
	Toplam	124			12	8	6,5%
					13	5	4,0%
					14	2	1,6%
				Toplam	124		

Tablo 2'deki veriler incelendiğinde, katılımcı takımlar bazında en çok katılımın 17 takım ile Almanya (%13,7), 11 takım ile İsviçre (%8,9), 10 takım ile Hollanda (%8,1), 9 takım ile Belçika (%7,3) ve yine 9 takım ile Slovenya'dan (%7,3) olduğu görülmektedir. Antalya'ya kamp için geliş tekrarı anlamında ise 38 takımın (%30,6) ikinci kez geldiği tespit edilmiştir.

Tablo 3. Yöneticilik Tecrübesi Değişkeni Ki-Kare Analizi

Otelin Standart Turizme Yönelik Servis Kalitesi Memnuniyet Faktörü				
Yöneticilik Tecrübesi		0	1	Toplam
1-5	Gözlem	9	6	15
	% YT Grup	60,0%	40,0%	100,0%
6-10	Gözlem	35	48	83
	% YT Grup	42,2%	57,8%	100,0%
>11	Gözlem	7	19	26
	% YT Grup	26,9%	73,1%	100,0%
Toplam	Gözlem	51	73	124
	% YT Grup	41,1%	58,9%	100,0%
Otelin Futbol Turizmine Yönelik Hizmet Kalitesi Faktörü				
Yöneticilik Tecrübesi		0	1	Toplam
1-5	Gözlem	10	5	15
	% YT Grup	66,7%	33,3%	100,0%
6-10	Gözlem	38	45	83
	% YT Grup	45,8%	54,2%	100,0%
>11	Gözlem	7	19	26
	% YT Grup	26,9%	73,1%	100,0%
Toplam	Gözlem	55	69	124
	% YT Grup	44,4%	55,6%	100,0%

“İş/Yöneticilik Tecrübesi” değişkeninin memnuniyet faktörleri üzerinde etkili olup olmadıklarının testi için Ki-Kare Analizi yapılmıştır. Analizlere ait ki-kare istatistikleri; Faktör-1 (Otelin Standart Turizme Yönelik Servis Kalitesi Memnuniyet Faktörü) için $X^2=4,410$ ($df=2$, $p=0,110$), Faktör-2 (Otelin Futbol Turizminin Yönelik Hizmet Kalitesi Faktörü) için $X^2=6,295$ ($df=2$, $p=0,043$) olduğundan “Yöneticilik tecrübesi” değişkeninin Otelin Standart Turizme Yönelik Servis Kalitesi Memnuniyet Faktörü üzerinde etkili olmadığını söyleyen H_0 hipotezi kabul edilirken, aynı değişkenin Otelin Futbol Turizmine Yönelik Hizmet Kalitesi Faktörü üzerinde etkili olmadığını söyleyen H_0 hipotezi reddedilir. Yöneticilik tecrübesinin birinci faktör üzerinde etkili olmadığı ancak ikinci faktör üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Tablo 4. Kamp İçin Türkiye’ye Geliş Sayısı Değişkeni İlişkin Ki-Kare Analizi

Otelin Standart Turizme Yönelik Servis Kalitesi Memnuniyet Faktörü				
Geliş Sayısı		0	1	Toplam
1-3	Gözlem	39	35	74
	% GS Grup	52,7%	47,3%	100,0%
4-6	Gözlem	7	25	32
	% GS Grup	21,9%	78,1%	100,0%
>7	Gözlem	5	13	18
	% GS Grup	27,8%	72,2%	100,0%
Toplam	Gözlem	51	73	124
	% GS Grup	41,1%	58,9%	100,0%
Otelin Futbol Turizmüne Yönelik Hizmet Kalitesi Faktörü				
Geliş Sayısı		0	1	Toplam
1-3	Gözlem	41	33	74
	% GS Grup	55,4%	44,6%	100,0%
4-6	Gözlem	8	24	32
	% GS Grup	25,0%	75,0%	100,0%
>7	Gözlem	6	12	18
	% GS Grup	33,3%	66,7%	100,0%
Toplam	Gözlem	55	69	124
	% GS Grup	44,4%	55,6%	100,0%

“Türkiye’ye kamp için geliş sayısı” değişkeninin memnuniyet faktörleri üzerinde etkili olup olmadıklarının testi için Ki-Kare analizi yapılmıştır. Faktör-1 (Otelin Standart Turizme Yönelik Servis Kalitesi Memnuniyet Faktörü) için $X^2=10,318$ ($df=2$, $p=0,006$), Faktör-2 (Otelin Futbol Turizmüne Yönelik Hizmet Kalitesi Faktörü) için $X^2=9,404$ ($df=2$, $p=0,009$) “Türkiye’ye kamp için geliş sayısı” değişkeninin gerek otel konaklama tesisleri servis kalitesi memnuniyet faktörü üzerinde gerekse futbol tesisleri servis kalitesi memnuniyet faktörü üzerinde etkili olmadığını söyleyen H_0 hipotezileri reddedilir. Ülkemize Futbol Kampı için geliş sayısı değişkeninin her iki faktör üzerinde de etkili olduğu görülmektedir.

TARTIŞMA

Analiz sonucunda “Yöneticilik Tecrübesi” değişkeninin yalnız Otelin Futbol Turizmine Yönelik Hizmet Kalitesi Memnuniyet Faktörü üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Ki-Kare tablosundan yöneticilik tecrübesi fazla olan ziyaretçilerin Otellerin Futbol Turizmine Yönelik Hizmet Kalitesi Memnuniyet Faktörü skorlarının beklenenden daha yüksek olduğu, bunun yanında, yöneticilik tecrübesi düşük olan ziyaretçilerin skorlarının beklenenden daha düşük olduğu görülmektedir. Ulaşılan bu sonuç literatürdeki diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında benzerlikler göstermekle birlikte araştırma öncesinde de beklen bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki; yöneticilik tecrübesi yüksek olan bireylerin meslekle ilgili işsel deneyimleri ve diğerleri ile karşılaştırıldığında daha fazla otelde konakladıkları düşünüldüğünde, daha önce konaklanan otellerden dolayı yüksek beklentiye sahip olacakları beklenen bir gerçektir.

“Türkiye’ye Kamp İçin Geliş Sayısı” değişkeninin hem Otelin Standart Turizm Yönelik Servis Kalitesi hem de Futbol Turizm Yönelik Hizmet Kalitesi Memnuniyet Faktörleri üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Ki-Kare tablosundan Türkiye’ye geliş sayısı orta ve yüksek olan ziyaretçilerin her iki memnuniyet faktörü skorlarının beklenenden daha yüksek olduğu, bunun yanında, Türkiye’ye geliş sayısı az olan ziyaretçilerin skorlarının beklenenden daha düşük olduğu görülmektedir. bu durumun ortaya çıkmasında ise, Türkiye’ye geliş sayısı yüksek ve orta düzeyde olan yöneticilerin daha önce kaliteli otelerde konakladıkları ve bu nedenle yüksek beklenti düzeyine sahip olabilecekleri düşüncesi ile açıklanabilir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar ile genel bir değerlendirme yapıldığında, Türkiye’ye kamp için gelen takımlardan, geliş sayısı fazla olanların hem Otelin Standart Turizm Yönelik Servis Kalitesinden hemde Futbol Turizm Yönelik Hizmet Kalitesinden memnun oldukları saptanmıştır. Ayrıca yöneticilik tecrübesi fazla olan kişilerin getirdikleri takımların, Futbol Turizm Yönelik Hizmet Kalitesinden memnun oldukları ortaya çıkmıştır.

KAYNAKLAR

1. Erdoğan, N. (2007). Kitle Turizmi ve Eko Turizmde Sürdürülebilirlik Üzerine Bir Değerlendirme. Türkiye’nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları Konferansı, 3-4 Mayıs. Çankırı.
2. Goodwin, H. (1998). Sustainable Tourism and Poverty Elimination. DFID/ DETR Workshop on Sustainable Tourism and Poverty, 13 October. Kent, ENGLAND.
3. Karaküçük, S. (2008). Rekreasyon: Boş Zamanları Değerlendirme. Altıncı Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi.
4. Parasuraman, A., Zeithaml A., Valarie, Berry, L.L. (1988). SERVQUAL: A Multiple – Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality. Journal of Retailing 64(1).

5. Roe, D., Khanya, P. U. (2001). Pro-Poor Tourism. Harnessing the World's Largest Industry for the World's Poor. www.iied.org Erişim tarihi: 24.04.2009
6. Sertkaya, S. (2001). Bartın İli Kıyı Bölgesinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması ve Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi, A.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı.
7. TURSAB. (2002). Antalya. Antalya: Boyut Matbaacılık A.Ş.
8. Yarcan, Ş. (1998). Turizm Endüstrisinin Yapısı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

TÜRK TOPLUMUNUN BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRME PROFİLİ: ANKARA İLİ ÖRNEĞİ

Bülent GÜRBÜZ*, Fatih YENEL**, A. Selman ÖZDEMİR**,
Bezya Merve AKGÜL**, Suat KARAKÜÇÜK**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, bireylerin rekreasyonel davranışlarının ve rekreasyonel aktivitelere katılımlarında engel teşkil eden faktörlerin belirlenmesidir. Araştırma evrenini, Ankara ilinde ikamet eden 18 yaş ve üzeri bireyler oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise, Ankara ili sınırları içerisinde ikamet eden 18-65≤ yaş aralığındaki 1342 erkek (%53) ve 1189 (%47) kadın olmak üzere toplam 2531 katılımcı oluşturmaktadır. Tanımlayıcı verilerin analizinde frekans (f) ve yüzde (%) hesaplamaları yapılmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde katılımcıların en sık yaptığı boş zaman değerlendirme aktivitesinin %48.8 ile gazete okumak, ardından %26.6 ile kitap okumak ve %20.4 ile spor yapmak olduğu görülmektedir. Yürüyüş, katılımcıların son 1 yılda (%72.6) ve son 1 ayda (%66.7) en sık tercih ettiği fiziksel aktivite olarak ilk sırada yer almaktadır. Boş zaman değerlendirme yöntemleri olarak katılımcıların en sık %80.8 ile dinlenmeyi, ardından %49.2 ile sosyal etkinliklere katılmayı tercih ettiği saptanmıştır. Sonuç olarak; çalışmaya katılan bireylerin boş zamanlarında daha çok pasif sayılabilecek gazete okuma, dinlenme gibi tercihlerde buldukları ve bunlara ek olarak aktif olarak cüzi ücretlerle katılabildikleri yürüyüş, koşu gibi fiziksel etkinliklere de katılmayı tercih ettikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rekreasyon, Davranış, Boş Zaman, Rekreasyonel Engeller.

Geliş tarihi: 05.10.2011; Yayına kabul tarihi: 04.01.2012

* Ahi Evran Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, KIRŞEHİR.

* Gazi Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, ANKARA.

RECREATIONAL BEHAVIOURS OF TURKISH SOCIETY: A SAMPLE OF ANKARA

ABSTRACT

The present study aimed to determine recreational behaviours and recreational constraints of individuals. The survey conducted in Ankara which is the capital city of Turkey. The questionnaire administrated 1342 male (53%) and 1189 female (47%) a total of 2531 participants aged between 18-65. Descriptive statistics (f, %) were used to determine participation rates and types of activities in the last one year and month. The results indicated that while reading newspaper (48.8%), reading books (26.6%) and doing sports (20.4%) is the three top activities that participants do. Walking (61.9%) is the most frequently listed of all activities that the individuals participated in the last one year and last one month. Also resting (80.8%) and being in social events (49.2%) is the top preferences of individuals prefer in leisure time method. As a result, it can be concluded that participants generally prefer to participate inactive recreational activities like reading, resting and both economic and active physical activities like walking, jogging with the increase in their income level.

Key words: Recreation, Behaviours, Leisure Time, Recreational Constraints.

GİRİŞ ve AMAÇ

İnsanlar, çeşitli büyüklük ve zamanlarda ortaya çıkan boş zamanlarında; uzaklaşmak, dinlenmek, hava değişimi, gezme-görme, sağlık, beraber olma, heyecan duyma, farklı yaşantılar elde etme gibi pek çok amaçla, ev dışında veya ev içinde, açık veya kapalı alanlarda ya da pasif-aktif şekillerde, kent içinde veya kırsal alanlarda etkinliklere katılmaktadırlar. Rekreasyon, insanların boş zamanlarında yaptıkları bu etkinlikleri ifade eden bir kavramdır ve insanın çalışma saatleri dışındaki boş zamanında katıldığı faaliyetlerle ilgilidir. Boş zamanın günlük, hafta sonları, yıllık izinler ve daha uzun tatiller ile emeklilik gibi dönemlerinde birçok alanda yapılan ve çok çeşitliliği olan aktiviteler söz konusudur. Aktiviteler, insanların ayrı ayrı amaç ve istekleri doğrultusunda anlam kazanmaktadır. (Karaküçük,2008).

İnsanların dinlenme ve eğlenme gereksinimleri, boş zamanların değerlendirilmesi ile karşılanır. Böylece yaşama daha sıkı bağlanan birey mutlu olmaktadır. Toplumda temel amaçlardan birisi de sağlıklı kişilik geliştirilmesidir. Boş zamanlarını iyi değerlendiren birey, sağlıklı bir kişilik geliştirmiş olur. Bunların yanında boş zaman değerlendirme aktiviteleri bireyde yaratma zevki, arkadaşlık kurma, macera ve yeni deneyimler, başarı duygusu, fiziksel dayanıklılık, duygusal deneyim ve dinlenme gibi doyumlar oluşturmaktadır (Tezcan, 1993).

Boş zaman, kişisel gelişimin, aile yaşantısının, sosyal ilişkilerin ve kültürün önemli bir parçasıdır (Rubin ve ark., 1986). Bu yönüyle, insanların boş zamanlarında ne ile meşgul oldukları, farklı toplum ve kültürlerde uzun zamandır araştırılan bir konudur (King ve ark., 1992; Dishman, 1993; Kraus, 2008). Literatürde bu ve benzeri çalışmaların son yıllarda bir

ivme kazandığı görülmektedir. Örneğin, Kouthouris (2005) tarafından yakın geçmişte yapılan 268 bireyin katıldığı yapılan bir araştırmanın sonucuna göre, genç ve bekar bireylerin diğerlerine göre rekreasyonel aktivitelere daha sık katıldığını belirlemiştir. 24 farklı ilköğretim okulunda öğrenim gören öğrencilerin katılımı ile gerçekleştirilen bir diğer çalışmada da erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha sık rekreasyonel aktivitelere katıldığı tespit edilmiştir (McKenzie ve diğ., 2000).

Türkiye’de de bireylerin boş zaman davranışlarını veya tercihlerini belirlemeye yönelik çalışmaların son dönemde yoğunlaştığı da görülmektedir (Atasoy, Gürbüz ve Karaküçük, 2010; Süzer, 2000). Ancak yapılan bu araştırmaların kapsamı ve hedef kitleleri incelendiğinde, Türk toplumunun g genel davranış profilini çıkarmaktan çok spesifik gruplar üzerinde yoğunlaşmış oldukları anlaşılmaktadır.

Bu noktadan hareketle çalışmanın amacı, Türkiye nüfusunun önemli bir yüzdesinin yaşadığı kabul edilen üç büyük ilden birisi olan ve başkent olma özelliği ile Türk toplumunun farklı kesitlerini barındıran Ankara ilindeki bireylerin rekreasyonel davranışlarını ve rekreasyonel aktivitelere katılımlarında engel teşkil eden faktörleri belirlemektir.

YÖNTEM

Bu araştırmada “Çok Aşamalı Tabakalı Tesadüfi Örnekleme Yöntemi” kullanılmıştır. Araştırma evrenini, Ankara ili ilçelerinde ikamet eden 18 yaş ve üzerindeki bireyler oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise, Ankara ili metropol nüfusunu oluşturan merkez ilçelerin (Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Gölbaşı, Keçiören, Mamak, Sincan, Yenimahalle) sınırları içerisindeki kentsel nüfusu temsil eden 18 yaş ve üzerindeki 1342 erkek (%53) ve 1189 (%47) kadın olmak üzere toplam 2531 katılımcı oluşturmaktadır.

Araştırmada kullanılan ve araştırmacılar tarafından yerli ve yabancı literatür incelenerek (Veal, 1984; Cushman, 2005; Nilsson ve Fishers, 2006; Karaküçük, 2008) geliştirilen veri toplama aracı 2 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde bireylerin demografik bilgilerini, ikinci bölümde ise rekreasyonel davranışlarını belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

Araştırmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences 11.0) programı kullanılmış, tanımlayıcı verilerin analizinde frekans (f) ve yüzde (%) hesaplanmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya katılan bireylerin 18-65≤ yaşları arasında 1342 erkek (%53) ve 1189 (%47) kadın olmak üzere toplam 2531 kişiden oluştuğu, %58.7’sinin evli ve %41.3’ünün bekar, %44.4 ile daha çok lise mezunu ve %21.1 ile memur olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte %46,7 ile yaşamlarının çoğunu kentsel alanda geçirdikleri, %35,6 ile 1201-2500 TL arasında gelir durumuna sahip oldukları ve %58.8 ile “normal” refah düzeyine sahip olduklarını düşündükleri belirlenmiştir.

Tablo 1. Boş Zaman Değerlendirme Aktiviteleri

DEĞİŞKENLER		n	%
Kitap okumak	Hiç	552	21,8
	Bazen	1307	51,6
	Sık sık	672	26,6
	Toplam	2531	100
Gazete okumak	Hiç	250	9,9
	Bazen	1045	41,3
	Sık sık	1236	48,8
	Toplam	2531	100
Sinemaya gitmek	Hiç	1049	41,4
	Bazen	1248	49,3
	Sık sık	234	9,2
	Toplam	2531	100
Tiyatroya gitmek	Hiç	1642	64,9
	Bazen	782	30,9
	Sık sık	107	4,2
	Toplam	2531	100
Lokal-kulüp-derneğe gitmek	Hiç	1770	69,9
	Bazen	569	22,5
	Sık sık	192	7,6
	Toplam	2531	100
Bar-gece kulübüne gitmek	Hiç	1853	73,2
	Bazen	528	20,9
	Sık sık	150	5,9
	Toplam	2531	100
Kahveye gitmek	Hiç	1966	77,7
	Bazen	394	15,6
	Sık sık	171	6,8
	Toplam	2531	100
Spor yapmak	Hiç	710	28,1
	Bazen	1304	51,5
	Sık sık	517	20,4
	Toplam	2531	100
El işleri yapmak	Hiç	1667	65,9
	Bazen	542	21,4
	Sık sık	322	12,7
	Toplam	2531	100

Tablo 1 incelendiğinde, katılımcıların en sık yaptığı aktivitenin %48.8 ile gazete okumak, ardından %26.6 ile kitap okumak ve %20.4 ile spor yapmak olduğu görülmektedir. Bunun yanında tiyatroya gitmek (%4.2) ve bar-gece kulübüne gitmek (%5.9) seçeneklerinin

katılımcıların en az tercih ettikleri aktiviteler arasında yer aldığı görülmektedir. Eğitim düzeyi değişkenine göre yapılan analiz sonuçlarına göre, eğitim düzeyindeki artışla birlikte gazete okumak (%48.80), kitap okumak (%26.60) ve spor yapmak (%20.40) gibi rekreasyonel aktivitelere katılımın arttığı belirlenmiştir. Genel anlamda değerlendirildiğinde ise, tüm eğitim düzeyi grupları için kahveye gitmek seçeneğinin hiç (%77.70) tercih edilmeyen bir aktivite olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Boş Zaman Değerlendirme Yöntemleri

DEĞİŞKENLER		n	%
Dinlenerek	Evet	2044	80,8
	Hayır	487	19,2
	Toplam	2531	100
Fiziksel etkinliklere katılarak	Evet	656	25,9
	Hayır	1875	74,1
	Toplam	2531	100
Sosyal etkinliklere katılarak	Evet	1245	49,2
	Hayır	1286	50,8
	Toplam	2531	100
Kültürel etkinliklere katılarak	Evet	381	15,1
	Hayır	2150	84,9
	Toplam	2531	100
Sanatsal etkinliklere katılarak	Evet	257	10,2
	Hayır	2274	89,8
	Toplam	2531	100
Turistik etkinliklere katılarak	Evet	197	7,8
	Hayır	2334	92,2
	Toplam	2531	100

Boş zaman değerlendirme yöntemleri olarak katılımcıların en sık %80.8 ile dinlenmeyi, ardından %49.2 ile sosyal etkinliklere katılmayı tercih ettiği saptanmıştır. Turistik etkinliklere katılmak (%7,8) ve sanatsal etkinliklere katılmak (%10.2) seçeneklerinin ise katılımcıların en az tercih ettiği yöntemler arasında yer aldığı görülmektedir (Tablo 2).

Tablo 3. Rekreatyonel Amaçlı Yapılan Fiziksel Etkinlikler

DEĞİŞKENLER		n	%
Rekreatyonel amaçlı yürüyüşler	Hiç	705	27.9
	Bazen	1261	49.8
	Sık sık	565	22.3
	Toplam	2531	100
Yavaş koşular	Hiç	1667	65.9
	Bazen	696	27.5
	Sık sık	168	6.6
	Toplam	2531	100
Zindelik aktiviteleri (Aerobik, yoga vb.)	Hiç	2265	89.5
	Bazen	203	8
	Sık sık	63	2.5
	Toplam	2531	100
Ağırlık çalışması	Hiç	2165	85.5
	Bazen	265	10.5
	Sık sık	101	4
	Toplam	2531	100
Raket sporları (Tenis, badminton vb.)	Hiç	2221	87.8
	Bazen	251	9.9
	Sık sık	59	2.3
	Toplam	2531	100
Topla yapılan fiziksel aktiviteler (Futbol vb.)	Hiç	1724	68.1
	Bazen	517	20.4
	Sık sık	290	11.5
	Toplam	2531	100
Doğa sporları (Tırmanma, Dağcılık vb.)	Hiç	2321	91.7
	Bazen	148	5.8
	Sık sık	62	2.4
	Toplam	2531	100

Tablo 3'e bakıldığında, rekreatyonel amaçlı yapılan fiziksel etkinliklerde sık sık rekreatyonel amaçlı yürürüm (%22.3) seçeneğinin ilk sırada yer aldığı ve bunu sırasıyla topla yapılan fiziksel etkinliklere katılmak (%11.5) ve yavaş koşular yapmak (%6.6) seçeneklerinin izlediği görülmektedir. Katılımcıların en az tercih ettiği rekreatyonel amaçlı yapılan fiziksel etkinlikler ise %2.3 ile raket sporları ve %2.5 ile zindelik aktiviteleri olarak görülmektedir.

Tablo 4. Son 1 Yıl ve Son 1 Ayda En Sık Katılınan İlk 5 Aktivite

SON 1 YIL		n	%	SON 1 AY		n	%
1-YÜRÜYÜŞ	Evet	1837	72.6	1-YÜRÜYÜŞ	Evet	1688	66.7
	Hayır	694	27.4		Hayır	843	33.3
	Toplam	2531	100		Toplam	2531	100
2-YÜZME	Evet	957	37.8	2-YÜZME	Evet	665	26.3
	Hayır	1574	62.2		Hayır	1866	73.7
	Toplam	2531	100		Toplam	2531	100
3-FUTBOL	Evet	683	27	3-FUTBOL	Evet	543	21.5
	Hayır	1848	73		Hayır	1988	78.5
	Toplam	2531	100		Toplam	2531	100
4-DOĞA YÜRÜYÜŞÜ	Evet	565	22.3	4-KOŞU	Evet	255	10.1
	Hayır	1966	77.7		Hayır	2276	89.9
	Toplam	2531	100		Toplam	2531	100
5-KOŞU	Evet	438	17.3	5-DOĞA YÜRÜYÜŞÜ	Evet	188	7.4
	Hayır	2093	82.7		Hayır	2343	92.6
	Toplam	2531	100		Toplam	2531	100

Katılımcılar son 1 yılda sırasıyla en sık yürüyüş (%72.6), yüzme (%37.8), futbol (%27), doğa yürüyüşü (%22.3) ve koşu (%22.3) aktivitelerine katılırken son 1 ayda ise benzer şekilde sırasıyla en sık yürüyüş (%66.7), yüzme (%26.3), futbol (%21.5), koşu (%10.1) ve doğa yürüyüşü (%7.4) aktivitelerine katıldıkları tespit edilmiştir.

Tablo 5. Rekreasyonel Etkinliklere Katılımdaki Engeller

ENGELLER	n	%
1- Sunulan hizmetleri beğenmemek	2011	79.5
2- Sağlık problemleri	1988	78.5
3- Eve yakın imkânların olmaması	1974	78
4- Aile için zaman ayırmak zorunda olmak	1970	77.9
5- Tesis donanımının yetersiz olması	1970	77.9
6- İş/çalışma zamanının yoğun olması	1958	77.3
7- Ulaşımın zaman alması	1957	77.3
8- Tesislerin yetersiz olması	1951	77.1
9- Yeteri kadar paranın olmaması	1938	76.5
10- Tesislerin kalabalık olması	1863	73.6

Bireylerin rekreasyonel etkinliklere katılımlarında yaşadıkları engellerde ilk sırada “sunulan hizmetleri beğenmemek (%79.5)”, ardından sırasıyla “sağlık problemleri (%78.5)” ve “eve yakın imkanların olmaması (%78)” ifadeleri yer almaktadır. Tesislerin kalabalık olması (%73.6) ise engeller sıralamasında son sırada yer almaktadır.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada, Ankara'nın 8 merkez ilçesinde ikamet eden bireylerin boş zamanlarındaki rekreasyonel davranışlarının ve rekreasyonel aktivitelere katılımlarında engel teşkil eden faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgular rekreasyonel etkinlikler tercihi ve katılım sıklığı anlamında incelendiğinde katılımcıların en sık yaptığı aktivitenin %48.8 ile gazete okumak ve hiç katılmadıkları aktivitenin ise a-tipik bir rekreasyonel aktivite olan %5.9 ile bar-gece kulübüne gitmek olduğu anlaşılmıştır. Bir diğer ifade ile katılımcıların daha çok pasif rekreasyonel aktivitelere katılmayı tercih ettiği söylenebilir. Ulaşılan bu sonuçlar, İngiltere'de 14800 kişinin katılımı ile gerçekleştirilen Genel Hane Halkı Araştırması'nın sonuçları kısmen de olsa benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır (Fox ve Rickards, 2002). Bu araştırmanın bulgularına göre katılımcıların aktif katılımın aksine yine pasif rekreasyonel aktiviteleri tercih ettiği (TV izlemek %99) belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuç Karaküçük ve Gürbüz (2007) 337 bireyin katılımı ile gerçekleştirilen çalışmanın sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Eğitim düzeyi ile ilgili elde edilen sonuçlar incelendiğinde, gazete okumak seçeneğinin sık sık tercih edildiği buna karşın kahveye gitmek seçeneğinin ise yapılan analizlerde hiç tercih edilmeyen aktiviteler içinde ilk sırada yer aldığı görülmüştür. Literatürde yer alan çeşitli araştırmalar, eğitim düzeyi yüksek olan bireylerde gazete-kitap okumak veya tiyatroya gitmek gibi tercihlerin ön planda olduğunu göstermektedir. Bu anlamda ele alındığında literatürde yer alan bazı çalışmaların ve bu çalışmada eğitim düzeyi ile ilgili elde edilen sonuçların benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır (Iribarren ve ark., 1997; U.S. Department of Health and Human Services, 1996).

Çalışma sonucunda elde edilen bir diğer bulgu ise, katılımcıların büyük bir oranının boş zamanlarını dinlenerek geçirmeyi tercih ettiği buna karşın daha çok zaman ve para ayrılmasını gerektiren etkinliklere (turistik, sanatsal) ise düşük düzeyde katıldıklarıdır. Elde edilen bu bulgular, katılımcıların çalışma saatlerinin yoğun olduğu veya kentsel yaşamın ortaya çıkardığı yorgunluk nedeniyle böyle bir tercih içinde oldukları ve düşük gelir düzeyine sahip olabilecekleri düşüncesiyle açıklanabilir. Elde edilen bu sonuçlar, Can'ın (2010) 610 yetişkin bireyin katılım ile yaptığı ve katılımcıların boş zaman faaliyetleri olarak daha çok dinlenmeyi veya bir çeşit sosyal etkinlik kategorisinde yer alan arkadaşlarıyla birlikte vakit geçiririm seçeneğini tercih ettiklerini ortaya koyduğu çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Rekreasyonel amaçlı yapılan fiziksel etkinliklerin dağılımının belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonuçları ele alındığında, rekreasyonel amaçlı yürümek ve topla yapılan futbol, basketbol gibi tercihlerin katılımcılar tarafından en çok veya sıklıkla tercih edilen boş zaman aktiviteleri olduğu bulunmuştur. Ancak, sonuçlar genel anlamda ele alındığında katılımcıların çok büyük bir oranının doğa sporlarına, zindelik aktivitelerine ve raket sporlarına katılım sıklığının çok düşük olduğu hatta hiç katılmadıkları da anlaşılmaktadır.

Diğer bir ifade ile, çalışmanın örneklem grubunda yer alan bireylerin katılım şartları daha kolay olan ve fazla efor gerektirmeyen aktivite tercihinde buldukları söylenebilir.

Bu çalışmada katılımcıların gerek son 1 yıl gerekse de son 1 ay içindeki en sık katıldıkları fiziksel aktiviteler sorulmuştur. Bireylere son 1 yıl ve son 1 ay içindeki katıldıkları aktivitenin sorulması ilk bakışta çok anlamlı değilmiş gibi görünse de buradaki amaç bireyin dönemsel anlamda farklı bir aktivite tercihinde bulunup bulunmadığının belirlenmesidir. Örneğin, bu çalışmanın yaz döneminde yapıldığı düşünüldüğünde katılımcılar için belki de yüzme aktivitesi daha ön plan çıkacak ve bir kış sporu olan kayak veya kapalı alanlarda yapılan aktiviteler daha alt sıralarda yer alacaktır. Ancak sonuçlar beklenildiği çıkmamış ve katılımcılar için her iki zaman aralığında da yürüyüş, yüzme ve futbol gibi aktivitelerin ilk üç sırada tercih edilen aktiviteler olduğu sonucuna varılmıştır. Literatürde yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlara ulaşıldığı söylenebilir. Örneğin; İngiltere Genel Hane Halkı Araştırması'nda yer alan sonuçlara göre, katılımcıların % 75'i son 12 ayda herhangi bir spor, oyun veya fiziksel aktiviteye katılırken, bunların % 59'luk oranı da son 4 hafta içinde bu aktivitelerden en az birine katılmıştır (Fox ve Rickards, 2002). Benzer sonuçlara, Yeni Zelanda'da 16 yaş ve üzerindeki bireylerin katılımı ile gerçekleştirilen ve katılımcılar için yürüyüş (%64.1) aktivitesinin ilk sırada yer aldığı çalışmanın sonuçları da bu çalışmanın bulguları ile örtüşmektedir (Sport and Recreation New Zealand, 2009).

Bireylerin rekreasyonel etkinliklere katılımlarındaki engellerin incelenmesi de bu çalışmanın amaçları arasında yer almıştır. Analiz sonuçları, araştırma grubunda yer alan katılımcılar için her ne kadar sunulan hizmetleri beğenmemek ve sağlık problemleri gibi seçenekleri ön plan çıkarsa da engel grupları arasındaki yüzdeler çok düşük olduğunu göstermiştir. Hatta sonuçlar detaylı olarak incelendiğinde listede yer alan eve yakın imkanların olmaması, aile için zaman ayırmak zorunda olmak, tesis donanımının yetersiz olması, iş/çalışma zamanının yoğun olması, ulaşımın zaman alması, tesislerin yetersiz olması, yeteri kadar paranın olması ve tesislerin kalabalık olması gibi engellerinde oldukça etkili olduğu tespit edilmiştir. Listede yer alan bu engelleri ise genel anlamda tesis, ulaşım, zaman ve para gibi faktörler altında da sınıflandırmak mümkündür. Ulaşılan bu sonuç literatürde yer alan bazı çalışmaların sonuçları ile benzerlik göstermemektedir (Jackson, 2005; Walker, Jackson ve Deng, 2007). Yapılan bu çalışmalar ile bu çalışmada elde edilen sonuçlarda bu farklılığın oluşmasında kültürel yada çalışmanın yapıldığı grubun diğer özelliklerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Literatürde Türk katılımcıların yer aldığı bazı çalışmaların sonuçları da bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Örneğin, Gürbüz, Karaküçük ve Sarol (2010) ve Demirel ve Harmandar (2009) tarafından yapılan çalışmalarda da bireylerin katılımlarında, tesis ve tesislerde sunulan hizmet, ulaşım, para ve zaman gibi faktörlerin rekreasyonel aktivitelere katılımı engel oluşturduğu bulunmuştur.

Sonuç olarak; çalışmaya katılan bireylerin yoğun çalışma temposu ve (veya) metropol hayatından kaynaklandığı düşünülen yorgunluk sonrası boş zamanlarında daha çok pasif

sayılabilecek gazete okuma, dinlenme gibi tercihlerde buldukları, orta gelir düzeyinin hakim olduğu katılımcıların daha çok ücretsiz ya da cüzi ücretlerle katılabildikleri yürüyüş, koşu, doğa yürüyüşü gibi fiziksel etkinliklerde yer alabildikleri, rekreasyonel etkinliklere katılımlarında kendilerini engelleyen faktörlerle ilgili ise hizmet kalitesi, sağlık sorunları ve ulaşım sorununu ön plana çıkardıkları belirlenmiştir.

Daha sonra bu konu ile ilgili yapılacak araştırmalarda, literatürde boş zaman davranışı ve aktivite tercihi ile ilişkili olduğu belirlenen eğitim düzeyi, yaş veya sosyo-ekonomik düzey gibi farklı değişkenlerle Türkiye genelinde katılımcı sayısının da artırıldığı çalışmalar düzenlenebilir. Ayrıca, Türkiye genelinde yapılacak profili çalışmaların rutin periyotlarla yenilenmesinde rekreasyon planlaması ve yönetimi açısından fayda olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

1. Atasoy, M., Gürbüz, B. & Karaküçük, S. (2010). Kırşehir İlinde Okuyan Ortaöğrenim ve Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Davranış Profillerinin İncelenmesi. 11. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi, 10-12 Kasım, Antalya, Türkiye.
2. Can, S. (2010). Muğla Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Öğrenci Ailelerinin Boş Zaman Faaliyetlerine Katılım Biçimlerinin Belirlenmesi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 18(3): 861-870.
3. Cushman, G. (2005). Free Time and Leisure Participation: International Perspectives. Wallingford, Oxfordshire, UK: Cabi Publishing.
4. Demirel, M. & Harmandar, D. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Rekreasyonel Etkinliklere Katılımlarında Engel Oluşturabilecek Faktörlerin Belirlenmesi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 6(1): 838-846.
5. Dishman, R. K. (1993). Exercise Adherence, in Singer RN, MurphyM, Tennant LK (eds.): Handbook of Research on Sport Psychology. New York: Macmillan, 779-798.
6. Fox, K. & Rickards, L. (2002). General Household Survey: Sport and Leisure. National Statistics Publication, London.
7. Gürbüz, B., Karaküçük, S. & Sarol, H. (2010) Examination of Perception of Constraints on Recreational Activities Participation: Results From a Study in Ankara, 11th International Sports Sciences Congress, 10-12 November, Antalya, Turkey, 86.
8. Iribarren, C., Leupker, R., McGovern, P. G., Arnett, D. K. & Blackburn, H. (1997). Twelve-Year Trends in Cardiovascular Disease Risk Factors in the Minnesota Heart Survey: Are Socioeconomic Differences Widening? Arch Intern Med., 157(8): 873-881.
9. Jackson, E. L. (2005). Leisure Constraints Research: Overview of a Developing Theme in Leisure Studies. In: E. L. Jackson (editor), Constraints to leisure.State College, PA: Venture Publishing, 3-19.

10. Karaküçük, S. (2008). *Rekreasyon Boş Zamanları Değerlendirme*. 6. Baskı, Ankara, Gazi Kitabevi.
11. Karaküçük, S. & Gürbüz, B. (2007). *Rekreasyon ve Kent(lî)leşme*. Ankara, Gazi Kitapevi.
12. King, A., Blair, S. N., Bild, D., Dishman, R. K., Dubbert, P. M. & Marcus, B. H.(1992). Determinants of Physical Activity and Interventions in Adults. *Med Sci Sports Exerc.*, 24: 221-236.
13. Kouthouris, C. (2005). Investigating Demographic and Attitude Charecteristics of Recreational Skiers: An Application of Behavioral Segmentation. *The Sport Journal*, 8(4).
14. Kraus, R. (2008). *Recreation and Leisure in Modern Society* (8th ed.). Sudbury, MA: Jones & Bartlett.
15. McKnenzie, T. L., Marshall, S. J., Sallis, J. F. & Convay, T. L. (2000). Leisure-Time Physical Activity in School Environments: An Observational Study Using SOPLAY. *Preventive Medicine*, 30: 70-77.
16. Nilsson, I. & Fishers, A. G. (2006). Evaluating Leisure Activities in the Oldest Old. *Isandinavian Journal of Occupational Therapy*. 13: 31-37.
17. Rubin, J., Flowers, N. M. & Gross, D. R. (1986). Adaptive Dimensions of Leisure. *American Ethnologist*, 13(3): 524-536.
18. Sport and Recreation New Zealand (2009). *Sport and Recreation Participation Levels: Findings from the 2007/08 Active NZ Survey*. Wellington: SPARC
19. Süzer, M. (2000). Üniversite Öğrencilerinin Boş Zaman Davranışlarını Değerlendirme Alışkanlıkları. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8: 123-133.
20. Tezcan, M. (1993). *Boş Zamanlar Sosyolojisi*. Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.
21. Torkildsen, G. (2005). *Leisure and Recreation Management*. 5th Edition, Routledge, Taylor and Francis Group, London and Newyork.
22. U.S. Department of Health and Human Services: *Physical Activity and Health: A Report of the Surgeon General*. U.S. Department of Health and Human Services, Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Atlanta, GA, 1996.
23. Veal, A. J. (1984). Leisure in England and Wales, *Leisure Studies*, 3(2): 221-229.
24. Walker, G. J., Jackson, E. L. & Deng, J. (2007). Culture and Leisure Constraints: A Comparison of Canadian and Mainland Chinese University Students. *Journal of Leisure Research*, 39(4): 567-590.

Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (Gazi BESBD) Yazım Kuralları

Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi (Gazi BESBD), yılda dört kez (Ocak, Nisan, Temmuz, Ekim) Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu tarafından yayınlanan hakemli bir dergidir. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi'nde, beden eğitimi ve spor alanlarında yayınlara (Beden Eğitimi ve Spor Öğretimi, Hareket ve Antrenman Bilimleri, Spor Sağlık Bilimleri, Sporda Psiko-Sosyal Alanlar, Spor Yönetim Bilimleri) yer verilmektedir.

Gönderilen yazılar daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış olmalıdır. Herhangi bir sempozyum ya da kongrede sunulan yazılarda kongrenin adı, yeri ve tarihi belirtilmelidir. Bir araştırma kurumu ya da fonu tarafından desteklenen çalışmalarda, desteği sağlayan kuruluşun adı ve proje numarası verilmelidir.

Editörlerin ön değerlendirmeye tabi tuttuğu yazılar içerik ve biçim bakımından incelenmek üzere en az iki hakeme gönderilir. Hakemler tarafından düzeltme istenen yazılar gerekli değişiklikler için yazarına geri gönderilir. Düzeltilmiş metni belirtilen süre içinde dergiye ulaştırmak yazarın sorumluluğundadır. Düzeltilmiş metin, gerekli olduğu hâllerde değişiklikleri isteyen hakemlerce tekrar incelenir.

Yazarlar metinleri, Amerikan Psikologlar Birliği tarafından yayınlanan APA's 'Publication Manual of American Psychological Association (6. Baskı), 2009' adlı kitapta belirtilen yazım ilkelerine uygun olarak yazmalıdırlar.

Yayımlanması için dergiye gönderilen yazıların, kabul edildikten sonraki yayın hakkı, yayınlandıktan sonraki her türlü telif hakkı Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi'ne aittir.

Yayımlanan yazıların her türlü sorumluluğu yazarlara aittir.

Dergiye gönderilen yazıların incelenmeye alınması için aşağıdaki şartların yerine getirilmesi gerekmektedir:

1. Yazı Microsoft Word yazılım programı ile Times New Roman 12 punto ile 1,5 satır aralıklı ve 2,5 cm'lik kenar boşlukları bırakılarak ve 20 sayfayı geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.

2. Tablo, şekil, resim, grafik ve benzerlerinin derginin sayfa boyutları dışına taşmaması amacıyla 10 x17 cm'lik alanı aşmaması gerekir. Bundan dolayı, tablo, şekil, resim, grafik vb. daha küçük punto ve tek aralık kullanılarak yazılmalıdır. Resim, grafik ve benzerlerinin ayrı bir dosya hâlinde ve jpg formatında kaydedilmesi baskı kalitesi açısından gereklidir.

3. Yazı 1 kopya isimli ve 2 kopya isimsiz olarak ve CD'ye kaydedilerek posta yolu ile ya da Microsoft Word yazılım programı formatında e-mail yolu ile gönderilmelidir.

4. Yazılarda Türk Dil Kurumunun imlâ (yazım) kılavuzu örnek alınmalı, yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır. Türkçe'de pek alışılmamış sözcükler yazıda kullanılırken ilk geçtiği yerde yabancı dildeki karşılığı parantez içinde verilmelidir (Türkçe ve İngilizce).

5. Yazılar, başlık sayfası, özet (Türkçe ve İngilizce), anahtar sözcükler, ana metin, kaynaklar, ekler, tablolar, şekil başlıkları, şekiller, yazar notları, yazışma adresi, e-posta adresi ve genişletilmiş İngilizce özet (summary) bölümlerini içermelidir.

a) Başlık sayfası:

En fazla 10-12 kelimededen oluşan makale başlığı, kısa başlık (kelimeler arasındaki boşluklar ile beraber en fazla 50 karakter), yazarların adı ve soyadı, unvanı ve çalıştığı kurumu içermelidir. Araştırmanın adı araştırmanın temel konusunu, eğer varsa bağımlı ve bağımsız değişkenleri kapsayacak iyi seçilmiş ve sıralanmış en çok beş ya da altı sözcükten oluşmalıdır.

b) Özet ve anahtar sözcükler:

Araştırmanın Türkçe ve İngilizce özetleri araştırmanın amacını, araştırmanın yöntemini, araştırmada varılan sonucu ve yapılan başlıca önerileri kapsamalıdır. Özet, Türkçe ve İngilizce olmak üzere her iki dilde 'Özet' ve 'Abstract' başlıkları altında 200 kelime olmalıdır. Anahtar sözcükler (3 ile 10 arasında) Türkçe özetin altında 'Anahtar kelimeler' ve İngilizce özetin altında 'Keywords' başlığı kullanılarak verilmelidir. Türkçe ve İngilizce özetin her biri yeni bir sayfadan başlamalıdır.

c) Ana metin:

Yeni bir sayfadan başlamalıdır. Görgül makalelerde metin, sırasıyla giriş, yöntem, bulgular, tartışma ve sonuç bölümlerinden oluşmalıdır. Derleme türü makalelerde, makalenin içeriğine bağlı olarak bu sıra izlenmeyebilir. Kısa başlık her sayfanın sağ köşesinde, yanında sayfa numarası olacak şekilde tekrarlanmalıdır. Ana metnin ilk sayfası "Giriş" alt başlığı ile başlamalıdır. Yöntem, Bulgular, Tartışma ve Sonuç bölümleri yeni bir sayfadan başlamaz. Bir bölüm bittikten sonra, aynı sayfada diğeri onu izler. Diğer bölümlerde mutlaka bölüm başlıkları kullanılmalıdır.

Bu bölümde, gerekçeleri ile birlikte problem ve araştırmanın kuramsal ya da kavramsal çerçevesi ortaya konulmalıdır. Test edilecek hipotezler ve dayanakları belirtilmeli ya da araştırmanın amacı ifade edilmelidir. Bunlar yapılırken başka kaynaklardan paragraflar halinde alıntılarının yapılması yerine araştırmacı kendi sözcükleri ile yazının mantığını oluşturmalı, dolaylı aktarma yoluyla görüşleri ifade etmeli, bir görüşü destekleyen, bu görüşe karşı çıkan ya da tarafsız kalan kaynaklar verilmelidir. Şüphesiz gerektiğinde doğrudan aktarma da yapılabilir. Genelden özele, geçmişten bugüne doğru ya da daha başka ama mutlaka mantıklı bir sıra izlenmelidir. Tanımlar, kısaltmalar, varsayımlar ve sınırlılıklar, eğer varsa, bu bölümde gerekçeleri ile birlikte sunulmalıdır. Araştırmanın bu bölümü bir bütün olarak verilebileceği gibi gerektiğinde alt başlıklar altında da verilebilir.

Yöntem bölümü örneklem, veri toplama araçları ve işlem olmak üzere 3 alt bölümden oluşmalıdır.

Yöntem bölümünde, araştırmada izlenecek yöntem araştırmanın tekrarına imkân verecek şekilde açık ve anlaşılır bir dille ifade edilmelidir. Bu bilgiler araştırmanın türünü, desenini, evren ve örneklemini, veri toplama araçlarını, veri toplama biçimini ve verilerin nasıl analiz edileceğini içermelidir. Eğer izlenecek yöntemin gerekçeleri problem bölümünde tartışılmamış ise burada mutlaka tartışılmalıdır. Veri toplama araçlarının özellikleri, geliştirilmesi, geçerliliği ve güvenilirliği konusunda bilgi verilmelidir. Verilerin analizinde kullanılan istatistiksel teknikler, kullanıma amacı, kullanılan anlamlılık düzeyleri belirtilmelidir.

Bulgular araştırmanın denencelerini test etmek amacı ile kullanılan istatistiksel analizleri, her değişkene ait ortalama ve standart sapma değerlerini içermelidir. Tablolar ve şekiller ayrı bir sayfada yazının en sonunda verilmelidir. Ayrıca verilecek olan tablolarda ortalamalar " \bar{X} " şeklinde, standart sapmalar da "S" şeklinde gösterilmelidir.

Bulgular ve yorum bölümünde bulgular, araştırmanın amacına uygun olarak sıra ile sunulmalıdır. Tablolarda verilen bilgiler bir de yazı ile tekrar edilmemeli ancak tabloda dikkati çeken özel durumlara işaret edilmelidir.

Gerçeklerle yorumlar kesinlikle birbirine karıştırılmamalı, istatistiksel değerlendirmeler gerçekler içinde sunulmalıdır. Yorumlar diğer araştırma sonuçları ile birlikte değerlendirilmeli, destekleyen, farklı çıkan bulgulara işaret edilmeli, bunlardan ne anlaşılması gerektiğine işaret edilmeli, gerektiğinde bulgulara ilişkin tahminlere de yer verilmelidir. Bulgular ve yorum bir bütün hâlinde verilebileceği gibi alt amaçlar ya da ona işaret eden farklı başlıklar altında, sırası ile sunulabilir. Makalelerde, özne olarak belirsiz üçüncü tekil şahıs kullanılmalıdır.

Sonuç ve öneriler bölümünde araştırmanın amacına uygun, ona cevap niteliğinde bir sonuç ortaya konulmalıdır. Sonuç mutlaka bulgulara dayalı ve onlarla açıklanabilen bir yapıda olmalıdır. Bu araştırmanın bulguları ve ulaşılan sonucun ışığı altında uygulama ve araştırma önerilerine yer verilmelidir.

Sıklıkla kullanılan istatistiksel teknikler metin içinde rapor edilirken aşağıda belirtilen şekilde olmalı ve italik yazılmalıdır.

Varyans analizi:

...SED değişkeninin temel etkisi anlamlıdır, $F(1,123) = 5.43, p < .05$.

Korelasyon ve ki-kare değerleri rapor edilirken denek sayısı (n) ve t, F çoklu karşılaştırmalar (Tukey testi gibi) rapor edilirken serbestlik derecesi (sd) mutlaka verilmelidir. Regresyon analizleri rapor edilirken R , R^2 , F , $Beta$, t ve p değerleri; faktör analizi rapor edilirken ise her bir faktör altındaki maddelerin faktör yükleri (factor loadings) ve her bir faktörün açıkladığı varyans bilgileri verilmelidir.

Tartışma bölümü, araştırma bulgularının literatür ışığında açıklanmasını, tartışılmasını içermelidir.

d) Kaynaklar:

Yeni bir sayfadan başlamalıdır. Metin içinde belirtilen tüm kaynaklar 'Kaynaklar' listesinin içinde yer almalıdır.

Metin içinde kaynağın belirlenmesi dipnot şeklinde değil, yazarın soyadı, yayın tarihi, doğrudan aktarmalarda sayfa numarası verilerek yapılmalıdır. Örnekler:

Sevim, (2002) ..., Sevim'e (2002:15) göre ...,

Gysbergs ve Henderson (1997) ..., Gysbergs ve Henderson'a (1997) göre ...

Kavcar, Oğuzkan ve Sever (2002) ...

Yazar sayısı 3 ile 5 arasında ise, metin içinde geçtiği yerde yukarıda olduğu gibi verilir, daha sonra ise Kavcar ve arkadaşları (2002) ... olarak verilmelidir.

Yazar sayısı 6 veya daha fazla ise metin içinde ilk geçtiği yerden itibaren Kavcar ve arkadaşları (2002) olarak verilmelidir.

Cümle sonunda, parantez içinde birden fazla esere atıfta bulunuluyor ise, kaynaklar yayın tarihi sırası ile verilmelidir.

Paragraf sonunda kaynaklar, parantez içinde yazar soyadı ve yayın tarihi ile verilmelidir (İmamoğlu, 2002).

Kaynaklar bölümünde kaynaklar alfabetik sıra ile verilmelidir. Birden fazla yazarlı Türkçe ve yabancı kaynaklar için son yazarın soyadından önce 've' yazılmalıdır.

Kitaplar

Sevim, S. (2002). *Basketbolda Kondisyon Antrenmanı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Dergiler

Tamer, K. (1995). Çeşitli Koşu Programlarının Aerobik-Anaerobik Güç ve Akciğer Fonksiyonlarına Etkileri ile İlişki Düzeylerinin Belirlenmesi, *Performans*, 1(3): 145-152.

Tezler

İmamoğlu, A. F. (1989). *Yükseköğretim Kurumlarında Beden Eğitimi ve Spor Faaliyetlerinin Yönetimi ve Etkinliği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya

Bildiriler

Gökdemir, K. (1999). *Yüksek İrtifanın Yetişkin Sedanterlerin Bazı Fizyolojik Parametreleri Üzerine Akut Etkisi*, XI. Balkan Congress of Sports Medicine, 26-30 Nisan, Antalya

Editörlü kitaplar

Güçlü, N. (2000). İletişim. İçinde: L. Küçükahmet (Ed.), *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

El Kitapları

Özgüven, İ. E. (1992). HKE Hacettepe kişilik envanteri el kitabı (İkinci revizyon) Ankara: Odak Ofset.

Çeviri kitaplar

Hellman, H. (2001). *Büyük Çekişmeler: Bilim Tarihinden Seçilmiş On Tartışma* (Çev. Füsün Baytok). Ankara: TÜBİTAK.

Anonim

The Chicago Manual of Style: Fourteenth Edition. (1993). Chicago: The University of Chicago Press.

Gazete Makalesi

Ekşi, O. (2002, 03, 23). İstenen bu muydu? *Hürriyet Gazetesi*. 21.

Kurum yayınları

Devlet Planlama Teşkilatı. (2000). Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma planı 2001-2005. Ankara: DPT.

WEB Sitesine Atıfta Bulunma

Bir Web sitesinin tümüne (sitedeki belli bir sayfaya değil) atıfta bulunmak için, sitenin adresini vermek yeterli olacaktır. Örneğin,

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, (<http://www.pdr.org.tr>).

Duyuru

Children's Defense Fund. (2000, Şubat 25). Urge Congress to Support Increase Investments in Child Care, Head Start and After-School in the FY2001 Budget [Duyuru]. Washington, DC: Autor. İnternet'ten 13 Mart 2000'de elde edilmiştir: <http://www.childrensdefense.org/takeaction/childcare.html>

Özet

Irak, M. (1998). Uyku ve bilgi işleme süreçleri. Türk Psikoloji Yazıları, 1(1), 17-30. İnternet'ten 08 Ocak 2000'de elde edilmiştir: <http://www.psikolog.org.tr/tpy/1/metehan.htm>

Bir Web sitesinde belirli bir sayfa

Türk Psikologlar Derneği Deprem Özel Çalışma Grubu Basın Bildirisi: Deprem Bölgesi Eğitim Öğretim Yılına Hazır mı? (22 Eylül, 1999) Ankara: Türk Psikologlar Derneği. İnternet'ten 08 Ocak 2000'de elde edilmiştir. <http://www.psikolog.org.tr/deprem/basimbildiri5.htm>

Elektronik dergiler

VandenBos, G., Knapp,S., & Doe, J. (2001). Role of reference elements in the selection of resources by psychology undergraduates [Electronic version]. Journal of Bibliographic Research, 5, 117-123.

Elektronik Veri Tabanlarından Alınan Makale ve Özetlere Atıfta Bulunma

Elektronik veri tabanları için tarih (CD-ROM'lar için belirtilmez), kaynak (örn.,SSCI, ERIC) ve veritabanının adı ile diğer ek bilgiler (madde numarası gibi) belirtilmelidir. Web kaynakları için ise, o veritabanına giriş sayfasının adresi (URL) verilmelidir. (örnek; <http://www.ebscho.com>).

Örnekler

I) Saracho, O. N.(1999). A Factor analysis of preschool children's play strategies and cognitive style. Educational Psychology, 19(2), pp 165+ İnternet'ten 08 Ocak 2000'de EBSCO veri tabanından (Academic Search Elite) alınmıştır: <http://www.ebsco.com>

II) EBSCO web sitesi, Academic Search Elite, Business Search Elite, ERIC gibi onlarca veri tabanını bünyesinde bulundurmaktadır. Bu nedenle atıfta bulunurken EBSCO web sitesinden alındığı ifadesine ek olarak ilgili veri tabanının adı da (yukarıdaki örnekte Academic Search Elite) belirtilmelidir.

e) Ekler: Yeni bir sayfadan başlamalıdır. Araştırmada kullanılan ölçekler gibi ek bilgileri içerir.

f) Tablolar: Metin içerisinde yerleri belirtilerek yeni bir sayfadan başlamalıdır ve her bir tablo ayrı bir sayfada verilmelidir. Tablo numarası ve tablo başlığı tablonun üstünde yer almalı ve italik yazılmalıdır.

g) Şekil başlıkları ve şekiller: Yeni bir sayfadan başlamalıdır. Şekil numarası ve şekil başlıkları aynı sayfada alta verilmelidir. Şekillerin her biri ise ayrı sayfalarda verilmelidir. Şekil numarası ve şekil başlığı şeklin altında yer almalıdır. Özel baskı gerektiren şekil ve fotoğraflarla ilgili giderler, yazar tarafından karşılanır.

h) Yazar notları: Yeni bir sayfadan başlamalıdır. Eğer araştırma bir tez çalışmasının özeti ise veya araştırmayı destekleyen kurum(lar) var ise bu bölümde belirtilmelidir. Ayrıca araştırmacının, araştırmaya katkılarında dolayı teşekkür etmek istediği kişiler de bu sayfada belirtilmelidir.

ı) Yazışma adresi: Yeni bir sayfadan başlamalıdır. Yazarın veya yazarlardan bağlantı kurulabilecek olan kişinin adresi, telefon numarası ve varsa belgegeçer numarası ile e-posta adresi bu bölümde yer almalıdır. Tek kopya olması yeterlidir.

6. Yazılarda ifade edilen düşüncelerden yazarları sorumludur.

7. Gazi BESBD’de yayımlanan yazılardan ancak kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Yazının içeriğinde olabilecek çarpıtmalardan, alıntıyı yapan ve yayımlayan kişi ya da kuruluşlar yasalar karşısında sorumludur.

8. Gazi BESBD’ye gönderilen yazılar yayımlansın ya da yayımlanmasın geri gönderilmez.

9. Yayın Kurulu, yazıda gerekli gördüğü sözcükleri değiştirebilir.

10. Kurallara uymayan yazılar yayınlanmaz.

11. Gazi BESBD’de yayımlanan yazılar için herhangi bir ücret ödenmez.

12. Yayımlanan her araştırmacının verilerinin 5 yıl süre ile araştırmacı tarafından saklanması zorunludur. Yayın politikamız gereğince zaman zaman bazı yazıların verileri ve analiz programları yazarlarından istenebilecektir.

gazibesyo.dergi@gmail.com adresinden yayın koordinatörlüğü ile iletişime geçilebilir.

GAZI JOURNAL OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS SCIENCES

Submission Guidelines

Focus and Scope

Gazi Journal of Physical Education and Sport Sciences (Gazi JPRESS) is a refereed journal published quarterly (January, April, July, October) by Gazi University School of Physical Education and Sports. The journal seeks to serve the professional interests of individuals working in various physical education and sports disciplines. Preferences are given to articles that report educational research, suggested models, reviews of recent literature and discussions that are relevant to educational concerns and issues.

Manuscript Style and Format

APA Style (the style set by the American Psychological Association, sixth edition) is used for text references and notes. To be considered for publication, manuscripts should be written in Times New Roman, 12 pt., 1.5 spacing throughout with margins of 2.5cm. and should not exceed 20 pages.

Submission Requirements

Gazi JPRESS publishes only original works that have not been previously published and that are not under consideration by any other publication. Manuscripts will be sent to at least two referees and they will be sent back to the authors for any corrections when necessary.

Each submission must contain the following components: Title page, abstract (Turkish and English), key words, main text, references, summary (extended summary) appendices, tables, figure titles, figures, notes and correspondence addresses. Tables, figures, pictures and graphics should not exceed margins. For this reason, they can be written with a smaller pt. and with single spacing.

One named copy and two unnamed copies of the manuscript and one CD should be posted or sent by e-mail in Microsoft Word format.

Authors are responsible for opinions expressed in the article. Articles published in the Gazi JPRESS should only quote by showing references. Manuscripts submitted to the Gazi JPRESS will not be returned whether they are published or not. Publishing committee may change words if necessary. Articles that do not comply with the rules will not be published.

No fee will be given to the authors publishing in the Gazi JPRESS. All rights are reserved after manuscripts are published.

It is obligatory for the researchers to keep the data for 5 years. Due to our publishing policies, from time to time some of the data and analysis programmes may be requested from the authors.

